

Верховний
Суд

ОГЛЯД
судової практики
Касаційного кримінального
суду у складі Верховного
Суду (актуальна практика)

Рішення, внесені до ЄДРСР,
за червень 2024 року

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I. КРИМІНАЛЬНІ ПРОВАДЖЕННЯ, ПЕРЕДАНІ НА РОЗГЛЯД ОБ'ЄДНАНОЇ ПАЛАТИ КАСАЦІЙНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ	5
РОЗДІЛ II. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ	13
I. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ ЗАГАЛЬНОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ	13
1. Покарання та його види	13
2. Призначення покарання	14
3. Обмежувальні заходи	16
4. Інші заходи кримінально-правового характеру	17
II. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ	19
5. Злочини проти основ національної безпеки України	19
6. Кримінальні правопорушення проти власності	20
7. Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки	26
8. Кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші кримінальні правопорушення проти здоров'я населення	27
9. Кримінальні правопорушення у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації	28
10. Кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальні правопорушення проти журналістів	31
11. Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг	32
12. Кримінальні правопорушення проти правосуддя	37
13. Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення)	38
РОЗДІЛ III. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ	39
I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	39
1. Засади кримінального провадження	39
2. Суд, сторони та інші учасники кримінального провадження	41
3. Докази і доказування	42
4. Повідомлення	46
5. Процесуальні строки	48
II. ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ	50
6. Слідчі (розшукові) дії	50
7. Закінчення досудового розслідування	53
III. СУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ У ПЕРШІЙ ІНСТАНЦІЇ	55

8. Підготовче провадження	55
9. Судовий розгляд	56
IV. СУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ З ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ	59
10. Провадження в суді апеляційної інстанції	59
11. Провадження за нововиявленими або виключними обставинами	60

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

	Акціонерне товариство
ВС	Верховний Суд
ГОТГ	гвардійська оперативно-тактична група
ДВС	Державна виконавча служба України
ЄРДР	Єдиний реєстр досудових розслідувань
ЗУ	Закон України
ЗСУ	Збройні сили України
КК	Кримінальний кодекс України
ККС	Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду
КМУ	Кабінет Міністрів України
КПК	Кримінальний процесуальний кодекс України
КСУ	Конституційний Суд України
КУпАП	Кодекс України про адміністративні правопорушення
НСРД	негласні слідчі (розшукові) дії
ОП ККС	об'єднана палата Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду
рб	республіка білорусь
рф	російська федерація
ТЦК	Територіальний центр комплектування

РОЗДІЛ I. КРИМІНАЛЬНІ ПРОВАДЖЕННЯ, ПЕРЕДАНІ НА РОЗГЛЯД ОБ'ЄДНАНОЇ ПАЛАТИ КАСАЦІЙНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ

1.1.3 метою формування єдиного правозастосовного підходу щодо початку перебігу строку давності притягнення особи до кримінальної відповідальності за відповідною частиною ст. 197¹ КК кримінальне провадження передано на розгляд об'єднаної палати

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд звільнив особу від кримінальної відповідальності за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 197¹ КК, на підставі положень ст. 49 КК у зв'язку із закінченням строків давності і закрив кримінальне провадження.

Апеляційний суд залишив без зміни цю ухвалу.

У касаційній скарзі прокурор стверджує, що висновки апеляційного суду про те, що ст. 49 КК не передбачає особливостей у перебігу строків давності у разі вчинення триваючих злочинів, а також про те, що після самовільного заволодіння земельною ділянкою подальше неповернення її власнику не охоплюється складом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 197¹ КК, тому немає підстав вважати його триваючим.

Позиція ККС: кримінальне провадження передано на розгляд ОП.

Підстава передачі кримінального провадження на розгляд ОП: необхідність відступу від висновку, викладеного в ухвалі колегії суддів Другої судової палати ККС від 14.11.2023 у справі № 758/2732/23 (провадження № 51-6781ск23), відповідно до якого злочин, передбачений ст. 197¹ КК, є закінченим з моменту початку ведення будівельних робіт на самовільно зайнятій земельній ділянці, тобто з моменту здійснення будівництва, тому висновки суду першої інстанції щодо початку відліку строків давності притягнення особи до кримінальної відповідальності саме з цього часу є правильними.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що при триваючому злочині особа вчиняє один раз певну дію і впродовж більш чи менш тривалого часу перебуває безперервно в злочинному стані. Для цього виду злочинів характерним є не співпадіння моменту, з якого злочин вважається закінченим, і моменту фактичного припинення протиправних дій. При цьому у поняття «час вчинення триваючого злочину» має включатися увесь проміжок часу, протягом якого особа безперервно вчиняла/вчиняє триваюче діяння на стадії закінченого злочину.

Таким чином, початком вчинення триваючого злочину є вчинення особою діяння, безпосередньо спрямованого на виконання об'єктивної сторони цього злочину; закінченням – досягнення указаним діянням стадії закінченого злочину; припиненням – момент (день), починаючи з якого особа більше не вчиняє злочин за своєю волею чи незалежно від її волі або зазначені дії цієї особи не набувають статусу легальних.

Диспозиції окремих частин ст. 197¹ КК нерозривно пов'язані між собою, оскільки стосуються самовільного зайняття особою земельної ділянки, самовільного будівництва на ній окремих будівель або споруд з посиланням на інші окремі кваліфікуючі ознаки указаних дій, зокрема пов'язані з особливостями їх наслідків (частина перша), особливостями суб'єкта або предмета таких дій (частини друга, четверта),

У цьому провадженні, об'єктивна сторона злочину, передбаченого ч. 3 ст. 197¹ КК, полягає у самовільному будівництві будівель або споруд на самовільно зайнятій земельній ділянці.

Самовільне зайняття земельної ділянки – це фактичне заволодіння (чи заволодіння і користування) земельною ділянкою або її частиною, вчинене в особистих інтересах або інтересах інших осіб тим, кому ця ділянка у встановленому порядку не надавалась у володіння і користування або не передавалась у власність, або за відсутності вчинення правочину щодо такої земельної ділянки (чи щодо об'єкта, розташованого на земельній ділянці). Самовільне зайняття земельної ділянки також має місце і у випадку, коли власник або законний володілець земельної ділянки самовільно змінює її межі, приєднуючи частину суміжних земель до своєї ділянки, та в інших випадках.

Самовільне будівництво будівель або споруд на самовільно зайнятій земельній ділянці полягає у веденні на такій ділянці без належного дозволу будівельних робіт, виконанні монтажних робіт по спорудженню певних будівель, споруд тощо.

Таким чином, з моменту самовільного зайняття земельної ділянки, початку ведення будівельних робіт на самовільно зайнятій земельній ділянці склад кримінального правопорушення, передбаченого ч. ч. 1, 3 ст. 197¹ КК, є закінченим і з цього часу особа безперервно перебуває в злочинному стані до моменту, поки не припиняє самовільне посягання на земельну ділянку за своєю волею чи незалежно від неї або зазначені дії цієї особи не набувають статусу легальних (припинення злочину).

Враховуючи викладене, колегія суддів вважає, що ОП ККС має зробити висновок про те, що першим днем початку перебігу строку давності притягнення особи до кримінальної відповідальності за відповідною частиною ст. 197¹ КК є день припинення вчинення особою відповідного триваючого злочинного діяння, а не день, з якого таке діяння досягнуло стадії закінченого злочину, оскільки злочини, передбачені відповідними частинами ст. 197¹ КК мають триваючий характер.

Ухвала колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 22.05.2024 у справі № 353/999/23 (провадження № 51-523км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119309276>

1.2. З метою формування єдиного правозастосовного підходу щодо апеляційного оскарження ухвал слідчого судді, постановлених у порядку статей 28, 114 КПК, із застосуванням положень ч. 6 ст. 9, ч. 1 ст. 7 КПК, кримінальне провадження передано на розгляд об'єднаної палати

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: слідчий суддя місцевого суду встановив слідчому та прокурору у кримінальному провадженні за ознаками кримінальних правопорушень, передбачених ч. 2 ст. 212, ч. 2 ст. 209, ч. 2 ст. 366, ч. 2 ст. 364 КК, строк—один місяць для проведення процесуальних дій, необхідних і достатніх для закінчення досудового розслідування.

Апеляційний суд закрит апеляційне провадження за апеляційною скаргою прокурора на цю ухвалу з тих підстав, що таке судове рішення не підлягає оскарженню в апеляційному порядку.

У касаційній скарзі прокурор стверджує, що ухвала слідчого судді може бути оскаржена в апеляційному порядку.

Позиція ККС: кримінальне провадження передано на розгляд ОП.

Підстава передачі кримінального провадження на розгляд ОП: необхідність відступу від висновку колегії суддів Другої судової палати ККС, викладеному у постанові від 18.10.2019 у справі № 757/37346/18-к (провадження № 51-1329кмп19), відповідно до якого ухвали слідчих суддів, постановлені в порядку статей 28, 114 КПК, окремому апеляційному оскарженню відповідно до положень ст. 309 КПК не підлягають.

Обґрунтування позиції ККС: ККС зазначає, що при вирішенні питання щодо апеляційного оскарження рішень слідчого судді, ухвалених у межах передбаченої КПК процедури із застосуванням положень ч. 6 ст. 9 КПК та загальних засад кримінального провадження, визначених ч. 1 ст. 7 КПК, слід виходити насамперед із сутнісного критерію, закладеного законодавцем при визначенні переліку ухвал слідчого судді, що підлягають оскарженню.

Прокурор у касаційній скарзі вказав на те, що слідчий суддя на власний розсуд визначив строк досудового розслідування поза межами процедури, встановленої ст. 295-1 КПК, та не врахував того, що встановлений ним строк в один місяць не дає достатньо часу для отримання матеріалів на виконання запитів про міжнародну правову допомогу до компетентних органів США, Республіки Панами, Великої Британії та завершення проведення судової економічної експертизи.

Відтак, за твердженням прокурора, слідчий суддя втрутився в повноваження слідчого та прокурора, що не передбачено КПК, тому його ухвала про встановлення строку проведення процесуальних дій для закінчення досудового розслідування підлягає апеляційному оскарженню.

Відповідно до правового висновку, сформульованого в постанові ОП ККС від 31.05.2021 (справа № 646/3986/19, провадження № 51-3335кмо19), серед усіх рішень слідчого судді, можливість ухвалення яких прямо не передбачена КПК у межах відповідних регламентованих цим Кодексом процедур, слід виокремлювати дві групи рішень: 1) ухвалені поза межами процедури, передбаченої КПК (з питань, процедура вирішення яких слідчим суддею не передбачена КПК); 2) ухвалені в межах передбаченої КПК процедури із застосуванням положень ч. 6 ст. 9 КПК та загальних засад кримінального провадження, визначених ч. 1 ст. 7 КПК.

В даному кримінальному провадженні слідчий суддя хоча й діяв у межах передбаченої КПК процедури, але із застосуванням положень статей 7, 9 КПК.

Проте суд апеляційної інстанції цю обставину залишив без належної уваги, водночас зробив висновок про те, що в КПК відсутня норма, яка б регулювала дії учасників кримінального провадження у разі постановлення слідчим суддею ухвали, яка не передбачена КПК, тому суд апеляційної інстанції не має підстав перевірити та дати оцінку законності чи незаконності такого рішення.

ККС вважає цей висновок суду апеляційної інстанції необґрунтованим та таким, що суперечить вищезазначеній правовій позиції ОП ККС.

З урахуванням викладеного, колегія суддів ККС вважає за необхідне відступити від висновку Другої судової палати та сформулювати свій висновок про можливість апеляційного оскарження ухвал слідчого судді, постановлених у порядку статей 28, 114 КПК, із застосуванням положень ч. 6 ст. 9, ч. 1 ст. 7 цього Кодексу.

Ухвала колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 16.04.2024 у справі № 761/26342/22 (провадження № 51-7561км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118820560>

1.3. З метою формування єдиного правозастосовного підходу щодо визначення розумності строків при здійсненні прокурором своїх повноважень у частині скасування постанови про закриття кримінального провадження на стадії досудового розслідування кримінальне провадження передано на розгляд об'єднаної палати

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд закрив кримінальне провадження за обвинуваченням особи у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 368 КК, на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК.

Апеляційний суд залишив без зміни цю ухвалу.

У касаційній скарзі прокурор стверджує, що суд першої інстанції неправильно обчислив строки досудового розслідування та безпідставно закрив кримінальне провадження на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК та не врахував, що постанова про закриття кримінального провадження була винесена у зв'язку з неможливістю подальшого проведення досудового розслідування та отримання доказів для доведення винуватості особи в суді через повномасштабне вторгнення РФ та воєнний стан.

Позиція ККС: кримінальне провадження передано на розгляд ОП.

Підстава передачі кримінального провадження на розгляд ОП: необхідність відступу від висновку колегії суддів Третьої судової палати ККС, викладеному у постанові від 03.04.2023 у справі № 367/1335/21 (провадження № 51-2448км22), відповідно до якого у разі скасування Генеральним прокурором, керівником обласної прокуратури, керівником окружної прокуратури, їх першими заступниками та заступниками в межах строків, передбачених ст. 219 КПК, постанови прокурора про закриття кримінального провадження, у якому особі було повідомлено про підозру, час між винесенням постанови про закриття кримінального провадження до її скасування враховується у строки досудового

розслідування. Кримінальним процесуальним законом не передбачено права скасування Генеральним прокурором, керівником обласної прокуратури, керівником окружної прокуратури, їх першими заступниками та заступниками постанови прокурора про закриття кримінального провадження, у якому особу повідомлено про підозру, поза межами строків, передбачених ст. 219 КПК.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС зазначає, що право особи на розгляд обвинувачення щодо неї в найкоротший строк у разі скасування постанови про закриття кримінального провадження і врахування відповідного періоду часу до строку досудового розслідування не може автоматично вважатися порушеним чи обмеженим.

Критеріями для визначення розумності строків кримінального провадження є: складність кримінального провадження, яка визначається з урахуванням кількості підозрюваних, обвинувачених та кримінальних правопорушень, щодо яких здійснюється провадження, обсягу та специфіки процесуальних дій, необхідних для здійснення досудового розслідування тощо; поведінка учасників кримінального провадження; спосіб здійснення слідчим, прокурором і судом своїх повноважень (ч. 3 ст. 28 КПК).

У кримінальному провадженні, що було предметом розгляду колегії суддів Третьої судової палати, як і в цій справі, ключовим критерієм для визначення розумності строків провадження є спосіб здійснення прокурором своїх повноважень в частині скасування постанови про закриття кримінального провадження на стадії досудового розслідування.

До повноважень прокурора належить скасування постанови слідчого, дізнавача про закриття кримінального провадження з власної ініціативи протягом двадцяти днів або за скаргою заявника, потерпілого, якщо така скарга подана протягом десяти днів з моменту отримання заявником, потерпілим копії постанови (ч. 6 ст. 284 КПК). Генеральний прокурор, керівник обласної прокуратури, керівник окружної прокуратури, їх перші заступники та заступники мають право скасовувати постанови слідчих та прокурорів нижчого рівня у межах строків досудового розслідування, передбачених ст. 219 КПК.

Розумні строки не можуть перевищувати передбачені КПК строки виконання окремих процесуальних дій або прийняття окремих процесуальних рішень (ч. 1 ст. 28 КПК). Прокурор, приймаючи законне рішення про скасування постанови про закриття кримінального провадження протягом встановлених процесуальним законом строків, діє в межах розумних строків. А тому в цьому разі відсутні підстави стверджувати про посягання на право особи на розгляд обвинувачення щодо неї в найкоротший строк.

З вищевикладених міркувань реалізація прокурором свого законного повноваження на скасування постанови про закриття кримінального провадження не може розглядатися як підстава не включати період часу між закриттям провадження і скасуванням постанови про це до строку досудового розслідування.

З огляду на зазначене, колегія суддів вважає за необхідне передати кримінальне провадження на розгляд ОП ККС, зробивши висновок про те, що у разі скасування Генеральним прокурором, керівником обласної прокуратури, керівником окружної прокуратури, їх першими заступниками та заступниками в межах строків, передбачених ст. 219 КПК, постанови прокурора про закриття кримінального провадження, у якому особі було повідомлено про підозру, час між винесенням постанови про закриття кримінального провадження до її скасування не враховується у строк досудового розслідування.

Ухвала колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 11.06.2024 у справі № 759/7254/22 (провадження № 51-532км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119741310>

1.4.3 метою формування єдиного правозастосовного підходу щодо права прокурора на продовження строку досудового розслідування в об'єднаному кримінальному провадженні, відомості про яке було внесено до ЄРДР до 16.03.2018 в порядку, визначеному ст. 294 КПК у редакції Закону України № 1697-VII від 14.10.2014

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд закрив кримінальне провадження на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК.

Апеляційний суд залишив без зміни цю ухвалу.

У касаційній скарзі прокурор стверджує, що продовження строку досудового розслідування у кримінальному провадженні заступником Генерального прокурора відповідало умовам, які були визначені Розділом 4 Прикінцевих положень та Розділом 6 Прикінцевих положень ЗУ від 03.10.2017 «Про внесення змін до ГПК, ЦПК, КУпАП та інших законодавчих актів» № 2147-VIII, оскільки такі рішення приймалися у справі, у якій відомості про кримінальне правопорушення були внесені до ЄРДР до введення в дію таких змін, входило до його повноважень, тобто було здійснено уповноваженим суб'єктом, та було продовжено в межах строків, визначених КПК.

Позиція ККС: кримінальне провадження передано на розгляд ОП.

Підстава передачі кримінального провадження на розгляд ОП: необхідність відступу від висновку ОП ККС, викладеного у постанові від 31.10.2022 у справі № 753/12578/19 (провадження № 51-206км22), відповідно до якого продовження строків досудового розслідування здійснюється слідчим суддею в межах повноважень, визначених положеннями Законів № 2147-VIII і № 2617-VIII, у кримінальних провадженнях, внесених до ЄРДР з 15.03.2018 і які були об'єднані з кримінальним провадженням, розпочатим до цієї дати.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вважає за необхідне відступити від указанного висновку щодо застосування норм права у подібних правовідносинах, і зробити інший висновок про те, що відповідно до положень пункту 4 § 2 «Прикінцеві положення» ЗУ № 2147-VIII від 03.10.2017 прокурор має право на продовження строку досудового розслідування в об'єднаному кримінальному провадженні, відомості про яке було внесено до ЄРДР

до 16.03.2018 у порядку, визначеному положеннями ст. 294 КПК в редакції Закону № 1697-VII від 14.10.2014, з огляду на таке.

При розгляді справи суди першої та апеляційної інстанцій дійшли висновку, що належним суб'єктом, уповноваженим вирішувати питання про продовження строку досудового розслідування в кримінальному провадженні є слідчий суддя, а не прокурор, а отже продовження прокурором строку досудового розслідування у цьому провадженні не відповідає вимогам Закону № 2147-VIII.

Водночас положеннями ч. 2 ст. 294 КПК в редакції, яка діяла з дня набрання чинності Законом України від 14.10.2014 № 1697-VII «Про прокуратуру» і до 16.03.2018 передбачалося, що якщо досудове розслідування злочину (досудове слідство) неможливо закінчити у строк, зазначений у п. 2 ч. 1 ст. 219 КПК, він може бути продовжений в межах строків, встановлених пунктами 2 та 3 ч. 2 ст. 219 КПК: до трьох місяців – керівником місцевої прокуратури; до шести місяців – керівником регіональної прокуратури або його першим заступником чи заступником; до дванадцяти місяців – Генеральним прокурором чи його заступниками.

З 16.03.2018 положення ст. 294 КПК було викладено в наступній редакції: «якщо з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину досудове розслідування (досудове слідство) неможливо закінчити у строк, зазначений у п. 4 ч. 3 ст. 219 КПК, такий строк може бути продовжений у межах строків, встановлених пунктами 2 і 3 ч. 4 ст. 219 КПК: до трьох місяців – керівником місцевої прокуратури, заступником Генерального прокурора; до шести місяців – слідчим суддею за клопотанням слідчого, погодженим з керівником регіональної прокуратури або його першим заступником чи заступником, заступниками Генерального прокурора; до дванадцяти місяців – слідчим суддею за клопотанням слідчого, погодженим із Генеральним прокурором чи його заступниками.

Відповідно до пункту 4 § 2 «Прикінцеві положення» Закону № 2147-VIII від 03.10.2017 закріплено процесуальні гарантії прокурора на реалізацію своїх повноважень у кримінальному провадженні, відомості про яке було внесено до ЄРДР до 16.03.2018, для забезпечення належного досудового розслідування у такому провадженні, в тому числі і щодо процесуального порядку продовження строків досудового розслідування.

З урахуванням цього колегія суддів вважає, що ухваливши 30.08.2018 рішення про продовження строку досудового розслідування у вказаному кримінальному провадженні до 6 місяців (до 04.01.2019) заступник генерального прокурора діяв у межах своїх повноважень наданих цим Законом, а тому його дії не можуть вважатися істотним порушенням вимог КПК.

Оскільки положеннями Закону № 2147-VIII від 03.10.2017 чітко передбачено повноваження прокурора у кримінальному провадженні, відомості про які внесено до ЄРДР до 16.03.2018, то не можна стверджувати, що ці положення суперечать вимогам ст. 6 Конвенції про захист прав людини

та основоположних свобод, ст. 58 Конституції України, статей 5, 8, 9 КПК. Окрім того, наразі не існує рішення КСУ, який би ці положення визнав такими, що не відповідають Конституції України.

За умови об'єднання матеріалів декількох досудових розслідувань утворюється одне об'єднане кримінальне провадження, якому, відповідно, присвоюється номер того провадження, що було розпочато раніше, а тому й правовий режим в об'єднаному кримінальному провадженні визначається згідно з тим процесуальним порядком продовження строку досудового розслідування, який передбачений для провадження, що було розпочато раніше.

Таким чином, у разі продовження строку досудового розслідування підлягає застосуванню той правовий режим, який діяв на момент внесення до ЄРДР відомостей щодо того провадження, яке розпочалося раніше.

Ухвала колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 04.06.2024 у справі № 755/6898/21 (провадження № 51-4645км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119873624>

1.5.3 метою формування єдиного правозастосовного підходу щодо можливості застосування спрощеної процедури судового розгляду у випадку заперечення сторонами окремих обставин (необхідність зміни обсягу дослідження доказів після допиту обвинуваченого), які підлягають доказуванню, кримінальне провадження передано на розгляд об'єднаної палати

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд, з яким погодився суд апеляційної інстанції, визнав винуватою та засудив особу за ч. 1 ст. 286 КК.

Вказаний вирок ухвалено із застосуванням положень ч. 3 ст. 349 КПК, яким у тому числі вирішено питання щодо судових витрат та долі речових доказів.

У касаційній скарзі засуджений стверджує, що спрощений порядок судового розгляду, передбачений ч. 3 ст. 349 КПК, судом першої інстанції застосований безпідставно, оскільки цивільний позов він визнав частково, і зазначене порушення не було усунуто судом апеляційної інстанції.

Позиція ККС: кримінальне провадження передано на розгляд ОП.

Підстава передачі кримінального провадження на розгляд ОП: необхідність відступу від висновку колегії суддів Першої судової палати ККС, викладеному у постанові від 23.04.2019 у справі № 728/47/15-к (провадження № 51-3318км18), відповідно до якого, виходячи зі змісту ч. 3 ст. 349 КПК, якщо принаймні одна з обставин, яка підлягає доказуванню у кримінальному провадженні, заперечується стороною, спрощену процедуру судового розгляду застосовано бути не може.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вважає, що висновок суду касаційної інстанції, викладений у постанові від 23.04.2019, є занадто категоричним і не відповідає змісту та суті спрощеної процедури судового розгляду.

Так, відповідно до ч. 3 ст. 349 КПК суд має право, якщо проти цього не заперечують учасники судового провадження, визнати недоцільним

дослідження доказів щодо тих обставин, які ніким не оспорюються. При цьому суд з'ясовує, чи правильно розуміють зазначені особи зміст цих обставин, чи немає сумнівів у добровільності їх позиції, а також роз'яснює їм, що у такому випадку вони будуть позбавлені права оскаржити ці обставини в апеляційному порядку.

Мета встановлення скороченої процедури полягає у прискоренні кримінального провадження, вирішення його завдань при одночасній процесуальній та ресурсній економії.

Водночас, у зазначеній нормі не йдеться про те, що її застосування можливе лише у провадженнях, де усі без виключення обставини, які підлягають доказуванню, не оспорюються сторонами.

У разі, якщо під час допиту обвинуваченого суд дійде висновку, що його показання по суті свідчать про незгоду з обставинами, які відносяться до предмету доказування, обсяг доказів та порядок їх дослідження, відповідно до ч. 2 ст. 349 КПК можуть бути змінені.

ВС неодноразово скасовував рішення судів нижчих інстанцій у випадках, коли після допиту обвинуваченого місцеві суди ігнорували необхідність змінити обсяг дослідження доказів.

Колегія суддів вважає, що і у випадках дослідження лише оспорюваних обставин може виникнути потреба у дослідженні раніше неоспорюваних обставин, оскільки ч. 3 ст. 349 КПК не звільняє суд від обов'язку встановити обставини, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні та визначені ст. 91 КПК.

Визначаючи обсяг та порядок дослідження доказів, якщо сторони погодилися на застосування спрощеної процедури судового розгляду, суд має виходити з безумовного обов'язку досліджувати лише докази щодо обставин, які оспорюються сторонами, що не перешкоджає суду у разі з'ясування неправильності розуміння учасниками судового провадження змісту інших обставин, які підлягають доказуванню, змінити такі обсяг та порядок.

Колегія суддів вважає, що саме такий підхід віддзеркалює сучасний підхід до форм здійснення правосуддя і відповідає диспозитивності як загальній zasadі кримінального провадження.

Ухвала колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 24.05.2024 у справі № 444/870/22 (провадження №51-2989км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119393505>

РОЗДІЛ II. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

I. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ ЗАГАЛЬНОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

1. Покарання та його види

1.1. Конфіскація майна (ст. 59 КК)

1.1.1. Додаткове покарання у виді конфіскації майна згідно із ч. 1 ст. 111 КК редакцією Закону України № 1183-VII від 08.04.2014 не передбачено

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд, з яким погодився суд апеляційної інстанції, визнав винуватою та засудив особу за ч. 1 ст. 111 КК (в редакції ЗУ № 1183-VII від 08.04.2014) до покарання у виді позбавлення волі на строк 12 років з конфіскацією всього належного їй майна та з позбавленням на підставі ст. 54 КК військового звання «підполковник», за ч. 1 ст. 408 КК – до покарання у виді позбавлення волі на строк 5 років. Відповідно до ч. 1 ст. 70 КК визначив остаточне покарання у виді позбавлення волі на строк 12 років з конфіскацією всього належного засудженому майна та з позбавленням на підставі ст. 54 КК військового звання «підполковник».

У касаційній скарзі захисник стверджує, що обвинуваченому призначено надмірно суворе та несправедливе покарання.

Позиція ККС: змінено рішення судів попередніх інстанцій. Виключено з них рішення про конфіскацію всього майна, належного особі на праві власності, при призначенні покарання за ч. 1 ст. 111 КК та при визначенні остаточного покарання на підставі ст. 70 КК.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказує, що обґрунтовуючи висновок щодо виду й міри покарання та призначаючи особі основне та додаткове покарання з позбавленням його військового звання, суд першої інстанції, як убачається з вироку, врахував характер та ступінь тяжкості вчинених ним кримінальних правопорушень, наслідки вчиненого, відсутність пом'якшуючих та обтяжуючих покарання обставин, дані про особу винного.

Разом із тим, призначаючи особі покарання за ч. 1 ст. 111 КК (в редакції ЗУ № 1183-VII від 08.04.2014), суд першої інстанції, з яким погодився й суд апеляційної інстанції, помилково зазначив про призначення особі додаткового покарання у виді конфіскації належного їй майна, що не було передбачено санкцією зазначеної статті.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 04.06.2024 у справі № 759/3950/18 (провадження № 51-7105км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119710563>

2. Призначення покарання

2.1. Правила складання покарань та зарахування строку попереднього ув'язнення, домашнього арешту (ст. 72 КК)

2.1.1. Строк перебування особи у слідчому ізоляторі чи іншому місці попереднього ув'язнення може бути зараховано лише в межах того самого кримінального провадження, у якому до особи було застосовано попереднє ув'язнення

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватою та засудив особу за ч. 4 ст. 186 КК до позбавлення волі на строк 7 років. На підставі статей 71, 72 КК до цього покарання суд частково приєднав невідбуту частину покарання за вироком апеляційного суду від 16.02.2023

та визначив остаточне покарання у виді позбавлення волі на строк 7 років 6 місяців з конфіскацією майна.

Зарахував в строк відбування покарання строк його попереднього ув'язнення з 29.06.2017 по 25.02.2020 з розрахунку один день попереднього ув'язнення за два дні позбавлення волі.

Апеляційний суд змінив цей вирок, виключивши з нього посилання на зарахування обвинуваченому відбутої частини покарання за вироком апеляційного суду від 16.02.2023 з 29.06.2017 по 25.02.2020, коли він перебував під вартою у зв'язку із провадженням по цій справі.

У касаційній скарзі прокурор стверджує, що апеляційний суд, виключивши з вироку рішення про зарахування засудженому відбутої частини покарання за попереднім вироком, погіршив його становище, тому це рішення мало бути ухвалене у формі вироку. Крім того, у мотивувальній частині ухвали апеляційний суд зазначив про необхідність скасування вироку, однак прийняв рішення про його зміну.

У касаційній скарзі захисник стверджує, що апеляційний суд безпідставно не зарахував засудженому в строк покарання строк його попереднього ув'язнення відповідно до ЗУ № 838-VIII від 26.11.2015.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду та призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС встановив, що у цьому кримінальному провадженні апеляційний суд, змінюючи вирок місцевого суду не дотримався форми судового рішення, що є істотними порушеннями вимог кримінального процесуального закону.

ККС вказав, що не будь-який час перебування особи у слідчому ізоляторі чи іншому місці попереднього ув'язнення може бути зараховано відповідно до ч. 5 ст. 72 КК. Такий строк тримання може бути зараховано лише в межах того самого кримінального провадження, у якому до особи було застосовано попереднє ув'язнення.

Тому колегія суддів відхиляє доводи сторони захисту про необхідність зарахування засудженому в строк покарання строк його попереднього ув'язнення з 29.06.2017 по 25.02.2020, адже тримання під вартою у згаданий період до засудженого було застосовано в межах іншого кримінального провадження, за результатами розгляду якого постановлено обвинувальний вирок.

У цьому провадженні апеляційний суд усунув допущене судом першої інстанції неправильне застосування закону України про кримінальну відповідальність, виключивши з вироку повторне зарахування строку попереднього ув'язнення у вказаний період.

Разом із тим ККС погоджується з прокурором, що прийняте судом апеляційної інстанції рішення вплинуло на призначене засудженому покарання у виді позбавлення волі через збільшення його кінцевої тривалості, а тому погіршило його становище. Водночас рішення апеляційного суду, яким

виключається з резолютивної частини вироку місцевого суду рішення про застосування щодо особи положень ч. 5 ст. 72 КК, повинно ухвалюватися судом апеляційної інстанції у формі вироку.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 04.06.2024 у справі № 523/11745/22 (провадження № 51-6949км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119618757>

3. Обмежувальні заходи

3.1. Обмежувальні заходи, що застосовуються до осіб, які вчинили домашнє насильство (ст. 91¹ КК)

3.1.1. Строки обмежувальних заходів у виді проходження програми для кривдників за вчинення домашнього насильства визначаються КК, що узгоджується з нормами Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд, з яким погодився суд апеляційної інстанції, визнав винуватою та засудив особу за ст. 126¹ КК. Згідно із ст. 91¹ КК поклав на особу обов'язок пройти програму для кривдників.

У касаційній скарзі прокурор стверджує, що судом безпідставно застосовано норму ч. 3 ст. 91-1 КК, оскільки при визначенні строку, на який на засудженого покладено обов'язок проходження програми для кривдників, суд мав керуватися ЗУ «Про запобігання і протидію домашньому насильству».

Позиція ККС: залишено без зміни ухвали апеляційного суду.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказує, що судом першої інстанції було правильно застосовано норми ст. 91¹ КК та покладено обов'язок пройти програму для кривдників протягом 2 місяців, тобто в межах строку, визначеного КК.

Відповідно до приписів ст. 91¹ КК, в інтересах потерпілого від злочину, пов'язаного з домашнім насильством, одночасно з призначенням покарання, не пов'язаного з позбавленням волі, або звільненням з підстав, передбачених цим Кодексом, від кримінальної відповідальності чи покарання, суд може застосувати до особи, яка вчинила домашнє насильство, один або декілька обмежувальних заходів, відповідно до якого (яких) на засудженого можуть бути покладені ряд обов'язків, у тому числі направлення для проходження програми для кривдників.

Згідно з положеннями ч. 3 ст. 91¹ КК заходи, передбачені частиною першою цієї статті, можуть застосовуватися на строк від одного до трьох місяців і за потреби можуть бути продовжені на визначений судом строк, але не більше як на 12 місяців.

Згідно з п. 10 ст. 26 ЗУ «Про запобігання та протидію домашньому насильству» у разі порушення кримінального провадження у зв'язку з вчиненням домашнього насильства перелік заходів щодо тимчасового

обмеження прав або покладення обов'язків на особу, яка підозрюється, обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством, або визнана винною у його вчиненні, а також порядок застосування таких заходів визначаються КК та КПК.

Оскільки в цьому випадку кримінально-правовими наслідками діяння обвинуваченого є покладення на нього судом обмежувальних заходів у виді проходження програми для кривдників, то вони мають визначатися КК.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 25.06.2024 у справі № 167/871/23 (провадження № 51-958км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120029824>

4. Інші заходи кримінально-правового характеру

4.1. Випадки застосування спеціальної конфіскації (ст. 96² КПК)

4.1.1. Спеціальна конфіскація застосовується до знаряддя вчинення злочину, а не до його окремої частини. Неможливо застосувати спеціальну конфіскацію до автомобіля, який є спільною сумісною власністю подружжя, а також неможливо виділити належну обвинуваченому частку, оскільки автомобіль з огляду на положення ст. 183 ЦК є неподільною річчю

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватою та засудив особу за ч. 4 ст. 185 КК. На підставі ст. 75 КК звільнив особу від відбування покарання з випробуванням.

Відповідно до статей 96¹, 96² КК застосував спеціальну конфіскацію та примусово безоплатно вилучив в особи у власність держави 10 851 грн, що відповідає вартості 1/2 частини майна – автомобіля «ВАЗ 21063».

Апеляційний суд змінив цей вирок в частині застосування спеціальної конфіскації та постановив примусово безоплатно вилучити в особи у власність держави 1/2 частину автомобіля «ВАЗ 21063».

У касаційній скарзі прокурор стверджує про безпідставне застосування апеляційним судом конфіскації частини автомобіля, оскільки він є неподільною річчю.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду та призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС зазначає, що ухвалюючи рішення про застосування спеціальної конфіскації 1/2 частини автомобіля, апеляційний суд не врахував вимоги ч. 2 ст. 96² КК, свого рішення належним чином не мотивував, чим істотно порушив вимоги кримінального процесуального закону.

З матеріалів кримінального провадження вбачається, що відповідно до повідомлення ТЦС МВС на ім'я обвинуваченого зареєстровано автомобіль марки «ВАЗ 21063». Вказане підтверджується також наявною у матеріалах кримінального провадження копією свідоцтва про реєстрацію транспортного засобу. Також під час розгляду кримінального провадження судом встановлено, що обвинувачений з 17.03.1990 перебуває у зареєстрованому шлюбі.

Разом з тим, як встановлено судом першої інстанції, свідок (дружина) під час її допиту зазначила, що вказаний автомобіль був придбаний з чоловіком за спільні кошти та є спільним сумісним майном, не була обізнана, що її чоловік буде використовувати автомобіль під час вчинення кримінального правопорушення. Таких доказів не надано й стороною обвинувачення в ході судового розгляду.

З огляду на викладене суд першої інстанції обґрунтованого вказав про те, що на момент ухвалення вироку неможливо застосувати спеціальну конфіскацію до автомобіля, який є спільною сумісною власністю подружжя, а також неможливо виділити частку обвинуваченого, оскільки автомобіль з огляду на положення ст. 183 ЦК є неподільною річчю, а тому обґрунтовано дійшов висновку про застосування конфіскації грошової суми, як це передбачено вимогами ч. 2 ст. 96² КК.

Переглядаючи вирок, суд апеляційної інстанції змінив рішення суду першої інстанції в частині вирішення питання про спеціальну конфіскацію, посилаючись на положення статей 96¹, 96² КК, застосував спеціальну конфіскацію, та ухвалив примусово безоплатно вилучити у особи у власність держави 1/2 частину автомобіля «ВАЗ 21063».

На переконання ККС такі висновки суду апеляційної інстанції є неправильними, оскільки не узгоджуються з вимогами законодавства.

Згідно з ч. 4 ст. 41 Конституції України ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним. Кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого майнового права та інтересу.

Відповідно до ч. 1 ст. 60 СК, майно набуте подружжям за час шлюбу належить дружині та чоловікові на праві спільної сумісної власності незалежно від того, що один з них не мав з поважної причини (навчання, ведення домашнього господарства, догляд за дітьми, хвороба тощо) самостійного заробітку (доходу).

Крім того, відповідно до ст. 183 ЦК неподільною є річ, яку не можна поділити без втрати її цільового призначення. Застосовуючи конфіскацію саме 1/2 частини автомобіля, суд апеляційної інстанції фактично вказав, що автомобіль є спільною сумісною власністю подружжя, який набутий під час шлюбу, а тому обвинувачений та свідок (дружина) володіють цим майном у рівних частках. Проте, наведені вище норми передбачають застосування спеціальної конфіскації до знаряддя вчинення злочину, а не до його окремої частини, оскільки така конфіскація направлена насамперед на примусове, безоплатне вилучення майна у власність держави, з метою перешкодити засудженій особі у подальшому використовувати таке майно для здійснення злочинної діяльності.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 19.06.2024 у справі № 676/4542/22 (провадження № 51-627км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119940995>

II. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

5. Злочини проти основ національної безпеки України

5.1. Колабораційна діяльність (ст. 111¹ КК)

5.1.1. Сам факт добровільного зайняття громадянином України посади в незаконно створеному органі, а не виконання конкретної діяльності є підставою для кваліфікації дій винної особи як колабораційної діяльності (ч. 7 ст. 111¹ КК)

Обставини справи: громадянин України, який тимчасово не працював, у період із початку серпня до початку вересня 2022 року усвідомлював здійснення РФ відкритої агресії у зв'язку з повномасштабним військовим вторгненням на територію України з 24.02.2022, за пропозицією військових РФ добровільно зайняв посаду поліцейського патрульно-постової служби в незаконному правоохоронному органі «народна міліція», створеному на тимчасово окупованій території у м. Ізюмі Харківської області, та почав виконувати обов'язки з охорони в нічний час його адміністративної будівлі.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд, з яким погодився суд апеляційної інстанції, визнав винуватою та засудив особу за ч. 7 ст. 111¹ КК.

У касаційній скарзі сторона захисту стверджувала, що її підзахисний вчинив закінчений замах на добровільне зайняття посади в правоохоронному органі, оскільки виконував функції лише з охорони будівлі, що не свідчить про реалізацію ним обов'язків, притаманних посаді поліцейського в правоохоронному органі.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС констатує, що з огляду на формулювання диспозиції ч. 7 ст. 111¹ КК, сам факт добровільного зайняття громадянином України посади в незаконному правоохоронному органі є достатнім для кваліфікації відповідних дій за цією кримінально-правовою нормою.

Наявність владних повноважень органу та спрямованість його діяльності є визначальними ознаками під час ідентифікації місця роботи колаборанта як органу влади. Під посадою в незаконному правоохоронному органі необхідно розуміти посаду в такому органі, що створений під час окупації, яка передбачає діяльність як працівника правоохоронного органу (у розумінні ст. 2 ЗУ «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів»).

Відповідно до чинного законодавства України, заняття посади державної служби необхідно розглядати як у контексті проведення підготовчих дій щодо призначення певної особи на посаду, так і в контексті виникнення такого юридичного факту, як призначення особи на певну посаду з офіційним оформленням трудових відносин.

Здійснення громадянином України на тимчасово окупованій території діяльності не в органі влади (на підприємстві, в установі, організації; зайняття

індивідуальним підприємництвом тощо) або виконання роботи, що не пов'язана із зайняттям посади (лікар, фармацевт, працівник житлово-комунальної сфери, пожежник, працівник рятувальної служби чи кладовища, адвокат тощо), не утворює складів кримінальних правопорушень, передбачених частинами 2, 5 та 7 ст. 111¹ КК.

У цьому кримінальному провадженні суд першої інстанції ґрунтовно дослідив обставини зайняття особою посади в незаконному правоохоронному органі на підставі відомостей, що містяться, зокрема, у підписаному обвинуваченим трудовому договорі з управлінням внутрішніх справ тимчасової цивільної адміністрації в Харківській області, яким обумовлено режим роботи, оплату праці тощо; у заяві особи про надання одноразової матеріальної допомоги в розмірі 10 000 рублів за місцем роботи в Ізюмському районному управлінні поліції; у журналі обліку виходу на роботу співробітників Ізюмського відділу поліції, у якому зафіксовано дані про відпрацьований обвинуваченим час; у журналі видачі й повернення посвідчень, де вказано прізвище й міститься підпис особи; у показаннях допитаного свідка щодо обставин, за яких обвинувачений працевлаштувався до «народної міліції» та згідно з установленим графіком здійснював чергування з охорони будівлі. Таким чином засуджений виконав усі дії, які вважав необхідними для доведення кримінального правопорушення до кінця, і це кримінальне правопорушення було закінченим з моменту зайняття ним посади, факт якого доведено як змістом досліджених судом документів, так і тим, що засуджений фактично взявся за виконання трудових обов'язків у цьому органі з метою забезпечення його функціонування, а зміст виконаної ним роботи в цьому конкретному випадку не впливає на кваліфікацію його дій. Відомостей, які б свідчили про те, що ці дії обвинувачений виконав не добровільно, зокрема під психічним чи фізичним примусом або внаслідок крайньої необхідності, з матеріалів кримінального провадження не вбачається.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 20.06.2024 у справі № 953/7182/23 (провадження № 51-7232км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119961119>

6. Кримінальні правопорушення проти власності

6.1. Крадіжка (ст. 185 КК)

6.1.1. Якщо обвинувачений зайшов на територію магазину через відчинені вхідні ворота в робочий час, коли його власник обслуговував покупця, у зв'язку із чим доступ на цю територію був вільний, то, вирішуючи питання про наявність у діях особи кваліфікуючої ознаки вчинення крадіжки «шляхом проникнення в інше сховище», належить з'ясувати, які ж саме дії було вчинено для подолання перешкод, що унеможливлювали (суттєво ускладнювали) вільне й безперешкодне потрапляння на територію магазину та чи взагалі особа потрапила на цю територію незаконно

Обставини справи: обвинувачений, перебуваючи в приміщенні супермаркету, діючи умисно, повторно, таємно, шляхом вільного доступу, з торговельної полиці викрав пляшку коньяку вартістю 153,50 грн та пляшку віскі вартістю 432,83 грн, чим заподіяв ТОВ «НВП «Аргон» майнову шкоду на загальну суму 586,33 грн.

Наступного дня перебуваючи в приміщенні цього ж супермаркету, діючи умисно, повторно, з корисливих мотивів, переконавшись, що за його діями ніхто не спостерігає, таємно, шляхом вільного доступу, з торговельних полиць викрав пляшку рому «вартістю 504 грн та палицю сирокопченої ковбаси вартістю 198,90 грн, чим заподіяв ТОВ «НВП «Аргон» майнову шкоду на загальну суму 702,90 грн.

Через декілька днів перебуваючи в приміщенні цього ж супермаркету, переконавшись, що за його діями ніхто не спостерігає, діючи умисно, повторно, з корисливих мотивів, таємно, шляхом вільного доступу, обвинувачений викрав з торговельних полиць пляшку коньяку марки вартістю 210,63 грн; шість пиріжків із горохом всього на суму 26,34 грн, в'язку бананів вартістю 49,20 грн, чим заподіяв ТОВ «НВП «Аргон» майнову шкоду на загальну суму 269,85 грн.

Надалі перебуваючи на території магазину ритуальних товарів, діючи умисно, повторно, з корисливих мотивів, переконавшись, що за його діями ніхто не спостерігає, таємно, шляхом вільного доступу, з території магазину викрав бензиновий генератор, чим заподіяв ФОП майнову шкоду на загальну суму 8250 грн.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватою та засудив особу за ч. 2 ст. 185 КК, не погодившись із кваліфікацією дій за ч. 3 ст. 185, ч. 2 ст. 186 КК, перекваліфікувавши їх на ч. 2 ст. 185 КК.

Апеляційний суд скасував цей вирок в частині призначеного покарання.

У касаційній скарзі засуджений вказує, що його вина за епізодами грабежу з супермаркету «Грош» та крадіжки з проникненням з території магазину «Реквієм» не доведена, оскільки апеляційний суд в повній мірі не дослідив докази, відеозаписи подій не переглянув, а лише дослідив протоколи їх перегляду.

Позиція ККС: скасовано вирок апеляційного суду та призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказує, що погоджуючись з доводами апеляційної скарги прокурора та кваліфікуючи дії обвинуваченого за ч. 3 ст. 185 КК, по епізоду крадіжки бензинового генератора у потерпілого, апеляційний суд виходив з того, що засуджений вчинив злочин шляхом проникнення на територію магазину, яка була огорожена металевим парканом, визнавши цю територію «іншим сховищем» у розумінні диспозиції ч. 3 ст. 185 КК.

Такий висновок є передчасним, оскільки апеляційний суд не перевірів та не спростував аргументи сторони захисту про те, що обвинувачений зайшов на територію магазину через відчинені вхідні ворота, в робочий час, коли його

власник обслуговував покупця, у зв'язку із чим доступ на цю територію був вільний.

Крім того, констатує наявність в діях особи кваліфікуючої ознаки вчинення ним крадіжки «шляхом проникнення в інше сховище», апеляційний суд не встановив, які ж саме дії вчинив обвинувачений для подолання перешкод, що унеможлилювали (суттєво ускладнювали) його вільне й безперешкодне потрапляння на територію магазину та чи взагалі він потрапив на цю територію незаконно.

З'ясування даних обставин є обов'язковим, адже це впливає на кваліфікацію дій засудженого за ч. 3 ст. 185 КК, а отже входить до предмета доказування об'єктивної сторони даного злочину, чого апеляційним судом зроблено не було.

Разом із цим, не заслуговують на увагу доводи засудженого про неправильну кваліфікацію його дій за ч. 2 ст. 186 КК (за епізодом грабежу з супермаркету «Грош»).

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 06.06.2024 у справі № 132/1422/21 (провадження №51-7194км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119653420>

6.2. Грабіж (ст. 186 КК)

6.2.1. Використання газового балончика в ході заволодіння чужим майном створює склад розбійного нападу лише тоді, коли застосування газової речовини або погроза її застосування під час вчинення злочину було чи могло бути небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого

Обставини справи: двоє осіб, діючи за попередньою змовою, розділивши ролі, вчинили напад на незнайому особу з метою заволодіння її майном, поєднаний з насильством, небезпечним для життя та здоров'я. Одна особа застосувала заздалегідь підготовлений перцевий балончик «CS-EUROGAS super paralisant», розпиливши сльозогінну речовину в очі потерпілої, а інша особа завдала їй декількох ударів руками в ділянку голови й тулуба, які спричинили легкі тілесні ушкодження.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд, з яким погодився суд апеляційної інстанції, визнав винуватими та засудив двох осіб за ч. 2 ст. 187 КК.

У касаційній скарзі засуджена стверджує, що суд першої інстанції, не довів наявності в її діях складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 187 КК, так як у матеріалах провадження відсутні докази того, що вона вчинила напад на потерпілу, поєднаний із насильством, небезпечним для життя чи здоров'я останньої, а саме із застосуванням до неї сльозогінної речовини.

Позиція ККС: змінено рішення судів попередніх інстанцій. Перекваліфіковано дії засуджених з ч. 2 ст. 187 КК на ч. 2 ст. 186 КК.

Обґрунтування позиції ККС: ККС констатує, що застосування засудженою під час заволодіння майном потерпілої сльозогінного газу, від якого та втратила

можливість лише чітко бачити, не можна вважати насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи, яка зазнала нападу, а тому за встановлених фактичних обставин кримінального провадження суд першої інстанції, з яким погодився апеляційний суд, необґрунтовано кваліфікував дії засудженої за ч. 2 ст. 187 КК.

Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони вказаного складу злочину є заподіяння особі, яка зазнала нападу, насильства, небезпечного для життя чи здоров'я, або погроза застосування такого насильства.

Згідно з формулюванням обвинувачення, визнаним доведеним, судом першої інстанції саме таким насильством було визначено застосування щодо потерпілої газового балончика шляхом застосування сльозогінної речовини.

ККС зауважує, що застосування до потерпілого без його згоди отруйних чи сильнодіючих речовин (газів) з метою заволодіння його майном потрібно розглядати як насильство, і залежно від того, було воно небезпечним для життя або здоров'я чи не було, кваліфікувати такі дії за ч. 2 ст. 186 КК або за відповідною частиною ст. 187 КК.

ККС звертає увагу на те, що використання газового балончика в ході заволодіння чужим майном створює склад розбійного нападу не в будь-якому випадку, а лише тоді, коли таке застосування газової речовини або погроза її застосування під час вчинення злочину було чи могло бути небезпечним для життя, чи здоров'я потерпілого.

У цій ситуації для правильної кваліфікації дій засудженої слід було з'ясувати, чи була речовина, яка містилася в газовому балончику, за своїм хімічним складом та властивостями небезпечною для життя чи здоров'я потерпілої та, чи потягло або могло потягнути такі наслідки для потерпілої її застосування під час злочину.

ККС вказує, що судово-медична експертиза або медичний огляд потерпілої щодо наявності в неї тілесних ушкоджень внаслідок застосування сльозогінного газу не проводилися, як і судово-хімічна експертиза вмісту газового балончика, застосованого під час злочину. Водночас судами встановлено факт того, що від застосування до потерпілої сльозогінної речовини вона втратила можливість чітко бачити.

Однак у цій справі стороною обвинувачення не було доведено належними та допустимими доказами, що застосування засудженою до потерпілої сльозогінного газу було або могло бути небезпечним для її життя чи здоров'я.

За відсутності доказів на підтвердження застосування до потерпілої насильства, небезпечного для її життя чи здоров'я, немає підстав для кваліфікації дій засудженої за ч. 2 ст. 187 КК, оскільки як у процесі досудового розслідування, так і судами під час судового провадження не встановлено, який конкретно газ був застосований та його можливий вплив на життя і здоров'я потерпілої, а також не встановлені наслідки його застосування на організм потерпілої та того, що застосування сльозогінного газу створювало реальну загрозу для життя потерпілої.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 04.06.2024 у справі № 523/15042/21 (провадження № 51-7361км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119560037>

6.3. Самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво (ст. 197¹ КК)

6.3.1. Для наявності складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 197¹ КК, достатньо факту самовільного зайняття земельної ділянки в зонах особливого режиму використання земель, зокрема у прикордонній смузі, і процес демаркації українсько-білоруського державного кордону та повідомлення прикордонного загону про відсутність перешкод для доступу військовослужбовців через огороження земельної ділянки парканом на кваліфікацію таких дій жодним чином не впливає

Обставини справи: діючи у супереччю вимогам законодавства, особа самовільно зайняла земельну ділянку у межах прикордонної смуги на прилеглій до кордону України з республікою білорусь території сільської ради, загальною площею 0,2757 га, яка знаходиться в зоні санітарної охорони, огородивши вказану земельну ділянку парканом та розмістивши на ній малі архітектурні форми.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд, з яким погодився суд апеляційної інстанції, визнав невинуватою та виправдав особу за ч. 2 ст. 197¹ КК, у зв'язку з недоведеністю у її діях складу кримінального правопорушення.

ВС скасував цю ухвалу та призначив новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Апеляційний суд скасував вирок суду першої інстанції та ухвалив новий, яким визнав винуватою і засудив особу за ч. 2 ст. 197¹ КК.

У касаційній скарзі засуджений стверджує, що апеляційний суд не встановив усіх ознак об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 197¹ КК.

Позиція ККС: залишено без зміни вирок апеляційного суду.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказує, що самовільне зайняття земельної ділянки є злочином із матеріальним складом, який вважається закінченим з того моменту, коли особа фактично заволоділа земельною ділянкою або розпочала її протиправну експлуатацію (освоєння).

Доводи засудженого про те, що орган досудового розслідування не встановив точного часу вчинення кримінального правопорушення є безпідставними, оскільки кримінальне правопорушення, передбачене ч. 2 ст. 197¹ КК, у вчиненні якого визнано винуватим, є триваючим.

Буквальне тлумачення ч. 2 ст. 197¹ КК дозволяє стверджувати, що самовільне зайняття земельної ділянки за наявності хоча б однієї кваліфікуючої ознаки, вказаної у цій кримінально-правовій нормі, має тягнути не адміністративну, а кримінальну відповідальність незалежно від розміру

шкоди, завданої власнику або законному володільцю земельної ділянки. У зв'язку з цим покликання засудженого на відсутність завдання значної шкоди як обов'язкової ознаки об'єктивної сторони, кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 197¹ КК не вказує на те, що відсутній склад цього кримінального правопорушення.

Апеляційний суд взяв до уваги показання засудженого, який в судовому засіданні суду апеляційної інстанції пояснив, що дійсно він використовує не тільки свою земельну ділянку, але і земельну ділянку ближче до озера "Борове", поставивши там тимчасові споруди, огородив її парканом, який станом на липень 2020 року вже був демонтований. Зазначив, що не мав умислу на самовільне зайняття земельної ділянки в зоні санітарної охорони та в прикордонній смузі.

У зв'язку з цим, апеляційний суд дійшов висновку про те, що відсутність проекту землеустрою щодо встановлення меж зон санітарної охорони не вказує на відсутність самої зони санітарної охорони, оскільки її розміри встановлені законом.

Апеляційний суд констатував, що поза увагою місцевого суду залишилось те, що спочатку статус та розмір прикордонної смуги, в тому числі по Чернігівській області, визначався нормативним актом КМУ від 27.07.1998 № 1147 «Про прикордонний режим», відповідно до якого прикордонну смугу встановлено вздовж державного кордону на його сухопутних ділянках і вздовж берегів прикордонних річок, озер та інших водойм у межах прилеглих до кордону територій селищних і сільських рад, де запроваджується прикордонний режим (у такому випадку кордон з рб проходить по р. Дніпро).

Тобто, пунктом 1 вказаної постанови визначено межі прикордонної смуги, в тому числі і її ширину, а саме у межах прилеглих до кордону територій селищних і сільських рад.

Беручи до уваги, що територія цієї сільської ради, є територією, прилеглою до державного кордону України з рб, а тому самовільно зайнята обвинуваченим земельна ділянка, яка розташована на землях сільської ради, відповідно до згаданої постанови належить до прикордонної смуги, а отже, до земельної ділянки з особливим режимом використання земель.

Посилання суду першої інстанції на те, що процес демаркації українсько-білоруської ділянки державного кордону не завершений, тобто, лінія державного кордону між Україною і рб на місцевості відсутня, на думку суду апеляційної інстанції, є недоцільним. Так само як і посилання суду на відсутність претензій прикордонного загону до засудженого і повідомлення про те, що паркан, яким останній огородив земельні ділянки, не перешкоджає доступу військовослужбовців, у такому випадку на наявність чи відсутність складу кримінального правопорушення не впливає.

Як зазначив ККС, для наявності складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 197¹ КК, достатньо факту самовільного зайняття земельної ділянки в зонах особливого режиму використання земель, зокрема,

в прикордонній смузі, з метою якої діяльності та які наслідки настали у даному випадку для кваліфікації значення не мають.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 05.06.2024 у справі № 743/2194/19 (провадження № 51-1253км22) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119618695>

7. Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки

7.1. Створення терористичної групи чи терористичної організації (ст. 258³ КК)

7.1.1. Доведений факт участі в терористичній організації є закінченим складом злочину, передбаченого ст. 258³ КК, безвідносно до того, чи розпочали її учасники вчиняти конкретні терористичні злочини

Обставини справи: обвинувачений не сприймав державну владу України, підтримував злочинні наміри діючої «днр», був обізнаний про її протиправну діяльність і добровільно вступив до ГОТГ «Кольчуга» та брав активну участь в її діяльності, перебував у псевдо військовому званні «майор», брав участь у його діяльності відповідно до визначених за ним обов'язків, зокрема: безпосередньо чинив збройний опір виконанню службових обов'язків співробітниками правоохоронних органів України і військовослужбовцями ЗСУ шляхом участі у бойових діях, а також брав участь у заходах, направлених на популяризацію діяльності ГОТГ «Кольчуга» серед цивільного населення.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд, з яким погодився суд апеляційної інстанції, визнав винуватою та засудив особу за ч. 1 ст. 258³ КК, ч. 2 ст. 260 КК.

У касаційній скарзі захисник стверджує, що судові рішення не вмотивовані, пред'явлене його підзахисному обвинувачення неконкретне, оскільки не деталізовано, яким чином засуджений вчинив інкриміновані йому дії.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказав, що суди дійшли обґрунтованого висновку про доведеність винуватості особи у вчиненні інкримінованих їй кримінальних правопорушень. Фабула пред'явленого особі обвинувачення за ч. 1 ст. 258³ КК, як участь у терористичній організації, та за ч. 2 ст. 260 КК, як участь у діяльності непередбаченого законом збройного формування, викладена в обвинувальному акті, відповідає формулюванню обвинувачення, визнаного судом доведеним поза розумним сумнівом.

В обвинувальному акті органом досудового розслідування були зазначені та в судовому засіданні судом встановлені всі передбачені ч. 1 ст. 91 КПК обставини, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, і зазначені обставини відповідають складам вказаних кримінальних правопорушень. Диспозиція цих норм кримінального закону не вимагає доказування мотивів чи мети участі у терористичній організації та непередбаченому законом збройному формуванні, а також конкретних дій, вчинених особою в рамках діяльності відповідних формувань.

Участь у терористичній організації визнається закінченим злочином безвідносно до того, чи розпочали її учасники вчинювати конкретні терористичні злочини. А тому визнання організації терористичною та доведений факт участі особи у цій організації є закінченим складом злочину, передбаченого ст. 258³ КК і не потребує доведення інших обставин.

Судами чітко встановлено, що засуджений добровільно, керуючись власними переконаннями, став учасником терористичної організації «днр», вступивши до її неодноразово реорганізованого підрозділу, який отримав назву ГОТГ «Кольчуга».

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 13.06.2024 у справі № 296/806/21 (провадження № 51-7228км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119842001>

8. Кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші кримінальні правопорушення проти здоров'я населення

8.1. Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту (ст. 309 КК)

8.1.1. Під час кваліфікації дій особи за вчинення кримінального правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів вирішальним є визначення предмета протиправного посягання і точне встановлення його ознак, які дають можливість відокремити протиправні діяння від тих, які не тягнуть за собою кримінальної відповідальності і тому не можуть розглядатися як кримінальні правопорушення

Обставини справи: обвинувачений незаконно придбав, зберігав при собі з метою збуту особливо небезпечний наркотичний засіб, обіг якого заборонено – канабіс, маса якого (в перерахунку на висушену речовину) становить 1,223 г, до моменту виявлення та вилучення працівниками поліції під час проведеного огляду.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватою та засудив особу за ч. 2 ст. 307 КК.

Апеляційний суд змінив цей вирок. Перекваліфікував дії особи з ч. 2 ст. 307 КК на ч. 1 ст. 309 КК.

У касаційних скаргах прокурор та захисник стверджують, що судом апеляційної інстанції особу було визнано винуватим у незаконному придбанні, зберіганні без мети збуту наркотичного засобу – канабісу масою (в перерахунку на висушену речовину) 1,223 г, що є невеликим розміром, а отже дії останнього не є кримінальним правопорушенням.

Позиція ККС: скасовано рішення судів попередніх інстанцій, а кримінальне провадження закрито на підставі п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК у зв'язку з відсутністю в діянні складу кримінального правопорушення.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказує, що у цьому кримінальному провадженні не встановлено всіх ознак складу інкримінованого особі кримінального правопорушення, що унеможлиблює визнання її винуватою у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 309 КК.

Кримінальна відповідальність за ст. 309 КК настає за незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту у випадку, коли розмір наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, що були предметом цього злочину, перевищує невеликий. Водночас ті ж самі дії, вчинені особою з наркотичними засобами або психотропними речовинами без мети збуту в невеликих розмірах тягнуть відповідальність за ст. 44 КУпАП.

Під час кваліфікації діяння винуватої особи за вчинення злочину у сфері обігу наркотичних засобів вирішальним є визначення предмета протиправного посягання і точне встановлення його ознак, які дають можливість відокремити протиправні діяння від тих, дії з якими не тягнуть за собою кримінальної відповідальності і тому не можуть розглядатися як кримінальне правопорушення.

Постановою КМУ від 06.05.2000 № 770 «Про затвердження переліку наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів», канабіс внесено в Список № 1 особливо небезпечних наркотичних засобів, обіг яких заборонено.

Згідно з наказом від 29.07.2010 № 634 МОЗ «Про внесення змін до наказу МОЗ від 01.08.2000 № 188» встановлено, що до 5,0 г канабісу є невеликим розміром, від 500,0 до 2500,0 г є великим розміром, 2500,0 г і більше – особливо великим розміром наркотичного засобу, що знаходиться в незаконному обігу.

Враховуючи те, що апеляційним судом встановлено, що обвинувачений незаконно придбав та зберігав особливо небезпечний наркотичний засіб канабіс масою 1,223 г, а вказаний розмір є невеликим, то ККС доходить висновку, що дії особи не тягнуть за собою кримінальну відповідальність, передбачену ч. 1 ст. 309 КК.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 05.06.2024 у справі № 725/5934/22 (провадження № 51-1104км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119681151>

9. Кримінальні правопорушення у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації

9.1. Ухилення від призову на військову службу під час мобілізації, на особливий період, на військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період (ст. 336 КК)

9.1.1. Відмова від військової служби військовозобов'язаним, який належить до релігійної організації, віровчення якої не допускає користування зброєю, є ухиленням від призову за мобілізацією, оскільки конституційний обов'язок із захисту Вітчизни під час несення служби військовозобов'язаними з такими релігійними переконаннями не передбачає безпосереднього обов'язку брати до рук зброю, а має широкий спектр можливостей здійснення захисту територіальної цілісності та суверенітету держави від військової агресії з боку іноземної держави, що полягає в ремонті техніки, будівництві укріплень, вивезенні поранених, перевезенні вантажів та виконанні інших функцій, не пов'язаних із використанням зброї

Обставини справи: військовозобов'язаний, придатний до військової служби, перебував на військовому обліку в ТЦК і права на відстрочку від привозу на військову службу за мобілізацією, передбаченого ст. 23 ЗУ від 21.10.1993 № 3543-XII «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», не мав. 09.09.2022 останній за місцем свого проживання особисто отримав повістку з вимогою прибути 11.09.2022 до ТЦК для відрядження у складі команди для проходження військової служби у ЗСУ за призовом під час мобілізації на особливий період як водій за відповідною військово-обліковою спеціальністю. Однак у вказаний час обвинувачений, не маючи правових підстав на відстрочку від призову на військову службу під час мобілізації, без поважних причин до ТЦК не прибув, про причини своєї неявки не повідомив і вільний час проводив на власний розсуд, тобто ухилився від призову на військову службу під час мобілізації.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав невинуватою та виправдав особу за ст. 336 КК через відсутність у її діях складу кримінального правопорушення.

Апеляційний суд скасував цей вирок і ухвалив новий, яким визнав винуватою та засудив особу за ст. 336 КК.

У касаційній скарзі захисник стверджує, що обвинувачений правомірно відмовився від військової служби, яка є несумісною з його релігійними переконаннями, що не може оцінюватися як прояв ухилення від призову за мобілізацією та бути підставою для кримінальної відповідальності.

Позиція ККС: залишено без зміни вирок апеляційного суду.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказує, що згідно із ст. 17 ЗУ від 06.12.1991 № 1932-XII «Про оборону України» захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України є конституційним обов'язком громадян України. Громадяни України чоловічої статі, придатні до проходження військової служби за станом здоров'я і віком, а жіночої статі – також за відповідною фаховою підготовкою, повинні виконувати військовий обов'язок згідно із законодавством.

Відповідно до положень ЗУ від 12.12.1991 № 1975-XII «Про альтернативну (невійськову) службу» право на альтернативну службу згідно зі ст. 2 мають громадяни України, якщо виконання військового обов'язку суперечить їхнім

релігійним переконанням і ці громадяни належать до релігійних організацій, віровчення яких не допускає користування зброєю.

Право на свободу совісті та віросповідання гарантовано як одне з конституційних прав людини, та закріплено у ст. 35 Конституції України. Одним з аспектів зазначеного права є можливість сумлінної відмови від військової служби. Зокрема, у разі якщо виконання військового обов'язку суперечить релігійним переконанням громадянина, виконання цього обов'язку має бути замінене альтернативною (невійськовою) службою.

Право сповідувати свою релігію або переконання не є абсолютним і може бути обмежене за таких умов, як: законність; легітимна мета – інтереси громадської безпеки, необхідність охорони публічного порядку, здоров'я чи моралі, а також захист прав і свобод інших осіб; пропорційність, що окреслює межі правомірного втручання у право і дозволяє здійснення його лише тією мірою, в якій це необхідно для досягнення зазначених законних цілей.

Досягнення справедливого балансу між правом людини закріпленого у ст. 9 Конвенції та ст. 35 Конституції України в аспекті можливості сумлінної відмови від військової служби та інтересами захисту суверенітету, територіальної цілісності України, прав і свобод інших осіб вимагає забезпечення об'єктивної перевірки тверджень особи про несумісність її релігійних переконань з військовою службою і підтвердження доказами наявності відповідних релігійних переконань. Це не означає, що можливість здійснення права на сумлінну відмову від військової служби обмежується членством у зареєстрованих релігійних організаціях, зміст віровчення яких передбачає безумовну неприпустимість такої служби, носіння та використання зброї.

Водночас ККС наголосив, що призов обвинуваченого на військову службу по мобілізації не означає автоматично, що він був зобов'язаний брати до рук зброю, адже з огляду на його релігійні переконання та конституційний обов'язок із захисту Вітчизни під час несення служби він міг бути залучений у ремонті техніки, будівництві укріплень, вивезенні поранених, перевезенні вантажів та виконанні інших функцій, не пов'язаних із використанням зброї.

Таким чином, жодні релігійні переконання не можуть бути підставою для ухилення громадянина України, визнаного придатним до військової служби, від мобілізації з метою виконання свого конституційного обов'язку із захисту територіальної цілісності та суверенітету держави від військової агресії з боку іноземної країни.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 13.06.2024 у справі № 601/2491/22 (провадження № 51-6732км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120029741>

10. Кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальні правопорушення проти журналістів

10.1. Підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів (ст. 358 КК)

10.1.1. Користування посвідченням водія, отриманим в установленому законом порядку, в яке внесена завідомо недостовірна інформація про керування транспортними засобами відповідної категорії, є використанням завідомо підробленого документа (ч. 4 ст. 358 КК)

Обставини справи: обвинувачений пройшов встановлену процедуру отримання посвідчення водія на право керування транспортними засобами категорії «С», отримав посвідчення водія, видане державною установою, для керування транспортними засобами цієї категорії. З метою безпідставного отримання права керувати транспортними засобами категорій «А» та «В» звернувся до невідомої особи, яка у посвідчення водія категорії «С» видане на ім'я обвинуваченого, внесла зміни, а саме у стовпчику «Місце печатки» навпроти категорій «А» та «В» підчистила первинний текст та дописала на його місце літери «А» та «В» відповідно. У подальшому обвинувачений використав завідомо підроблений документ під час керування транспортним засобом категорії «В», де допустив зіткнення з іншим автомобілем. На вимогу працівників патрульної поліції, які прибули на місце події, надав для перевірки завідомо підроблене посвідчення водія на своє ім'я.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав невинуватою та виправдав особу за ч. 5 ст. 27 КК – ч. 1 ст. 358, ч. 4 ст. 358 КК у зв'язку з відсутністю в її діях складу кримінальних правопорушень.

Апеляційний суд залишив без зміни цей вирок.

У касаційній скарзі прокурор стверджує про передчасне виправдання особи за ч. 4 ст. 358 КК.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду в частині обвинувачення особи за ч. 4 ст. 358 КК та призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказує, що підробленням документа є не тільки його повне підроблення, а і й внесення до офіційного документа будь-яких інших змін.

Погоджуючись із прийнятим місцевим судом рішенням у частині виправдання особи за ч. 4 ст. 358 КК, апеляційний суд лише послався на те, що останній не усвідомлював, що використовує офіційний підроблений документ, оскільки після видачі посвідчення водія жодних ознак порушення цілісності первісного ламінування цей документ не мав і будь-якого втручання в його цілісність обвинувачений не вчиняв.

Водночас апеляційний суд залишив поза увагою показання обвинуваченого, про те, що він проходив навчання для отримання права

керування транспортними засобами категорії «С» та не проходив навчання з керування транспортними засобами категорій «А» і «В»; отримав посвідчення водія на категорії «А» і «В» за грошові кошти за пропозицією куратора. Тобто обвинувачений визнав факт пропонування йому отримати посвідчення водія на право керування транспортними засобами категорій «А» і «В», а тому міг розуміти настання негативних наслідків у виді використання підробленого документа для підтвердження права керувати в тому числі легковим автомобілем, яке надає категорія «В».

Суд також не взяв до уваги показань свідка, який навчався з обвинуваченим у 1999-2001 роках в училищі на водія категорії «С» та повідомив, що викладач закладу запропонував за додаткову плату відкрити категорію «В» і вся група погодилася. Навчання вони пройшли лише на категорію «С» (вантажний автомобіль) та іспит у ДАІ складала по цій же категорії.

Поряд із цим не було проаналізовано і висновку експерта, згідно з яким у стовпчику «Місце печатки» замість позначки «А» навпроти категорії «А» та на місці позначки «В» навпроти категорії «В» до підчистки його з подальшим дописуванням на його місці літер «А» та «В» відповідно, – було записано інші символи. Такі зміни могли бути внесені до наклеювання захисної сітки (ламінації).

Крім того, суд не дав оцінку законодавству, яке діяло на час отримання особою посвідчення водія, що регулювало порядок отримання такого посвідчення, зокрема, постанові КМУ від 08.05.1993 № 340 «Про затвердження Положення про порядок видачі посвідчень водія та допуску громадян до керування транспортними засобами» зі змінами та доповненнями й іншим нормативно-правовим актам у цій сфері.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 10.06.2024 у справі № 295/5331/22 (провадження № 51-1374км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119741352>

11. Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг

11.1. Зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК)

11.1.1. Наявність у службової особи мети отримати неправомірну вигоду та/або її зацікавленість в отриманні такої вигоди іншою особою є ознакою, яка дозволяє відмежувати зловживання службовим становищем від інших порушень, допущених при виконанні повноважень, і яка запобігає можливості притягнення до кримінальної відповідальності лише за прийняття рішення або вчинення дій, правомірність яких може бути поставлено під сумнів або навіть скасовано в ході подальших юридичних процедур

Обставини справи: головний державний інспектор митного поста «Східний термінал» Київської митниці Міндоходів був уповноважений на виконання

функції держави шляхом здійснення контролю правильності визначення класифікації та митної вартості товарів, перевірки дотримання суб'єктами ЗЕД заходів нетарифного регулювання, шляхом зловживання своїм службовим становищем, усупереч інтересам служби, порушуючи вимоги законодавства України, здійснив неповну перевірку наданих до митного оформлення документів та даних, унесених до митних декларацій, унаслідок чого ТОВ «Гарантія плюс» отримало можливість сплачувати вивізні мито не в повному обсязі. Унаслідок протиправних дій обвинуваченого держава не отримала вивізні мито на загальну суму 254 012,04 грн, що відповідно до примітки 4 ст. 364 КК у 250 і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян та спричинило тяжкі наслідки.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав невинуватою та виправдав особу за ч. 2 ст. 364 КК у зв'язку з недоведеністю у її діянні складу кримінального правопорушення

Апеляційний суд залишив без зміни цей вирок.

У касаційній скарзі прокурор стверджує про безпідставне виправдання особи.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказує, що стороною обвинувачення не надано доказів того, що виправданий умисно використав своє службове становище всупереч інтересам служби з метою одержання неправомірної вигоди для юридичної особи. Таким чином, суд першої інстанції зробив правильний висновок, що пред'явлене особі обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 364 КК, не знайшло свого підтвердження в ході судового розгляду.

Зловживання владою або службовим становищем визнається злочином за наявності трьох ознак у їх сукупності: 1) використання службовою особою влади чи службового становища всупереч інтересам служби; 2) вчинення такого діяння з корисливих мотивів чи в інших особистих інтересах або в інтересах третіх осіб; 3) заподіяння такими діями істотної шкоди охоронюваним законом правам та інтересам окремих громадян, або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб. Відсутність однієї із зазначених ознак свідчить про відсутність складу злочину, передбаченого ст. 364 КК.

Суб'єктивна сторона службового зловживання характеризується прямим умислом. Обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони цього злочину є мета одержати будь-яку неправомірну вигоду – отримати матеріальні блага або уникнути матеріальних витрат – для себе чи іншої фізичної або юридичної особи, та корисливий (егоїстичний) мотив. У разі отримання вигоди іншою особою необхідно довести існування в особи, яка обвинувачується у службовому зловживанні, мотивів, з яких вона була зацікавлена в отриманні вигоди цією особою.

Недоведеність цих елементів злочину, навіть за умови встановлення помилок або порушень, допущених при виконанні службових повноважень,

виключає кваліфікацію вчиненого за ст. 364 КК. Наявність у службової особи мети отримати неправомірну вигоду та/або її зацікавленості в отриманні такої вигоди іншою особою є ознакою, яка дозволяє відмежувати зловживання службовим становищем від інших порушень, допущених при виконанні повноважень, і яка запобігає можливості притягнення до кримінальної відповідальності лише за прийняття рішення або вчинення дій, правомірність яких може бути поставлено під сумнів або навіть скасовано в ході подальших юридичних процедур.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 11.06.2024 у справі № 359/2636/19 (провадження № 51-7397км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119873523>

11.2. Службова недбалість (ст. 367 КК)

11.2.1. Встановлення обставин, за яких визначено, що внаслідок неналежного виконання інженером своїх службових обов'язків через несумлінне ставлення до них тяжких наслідків державним інтересам в особі АТ «Укрпошта» не було спричинено, виключає склад злочину, передбачений ч. 2 ст. 367 КК

Обставини справи: внаслідок неналежного виконання інженером своїх службових обов'язків через несумлінне ставлення до них, державним інтересам в особі АТ «Укрпошта» спричинено тяжкі наслідки у вигляді матеріальної шкоди на загальну суму 992 862 грн.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд, з яким погодився суд апеляційної інстанції, визнав винуватою та засудив особу за ч. 2 ст. 367 КК.

Відмовив в задоволенні цивільного позову АТ «Укрпошта» про стягнення з обвинуваченого матеріальної шкоди в розмірі 992 862 грн, вказав, що діями засудженого не була заподіяна пряма дійсна шкода АТ «Укрпошта», оскільки вона не була безпосереднім результатом його протиправних дій.

У касаційній скарзі представник цивільного позивача АТ «Укрпошта» стверджує, що суди дійшли суперечливих висновків про відсутність факту заподіяння діями інженера дійсної прямої шкоди АТ «Укрпошта» та безпідставно відмовили у позові.

Позиція ККС: скасовано рішення судів попередніх інстанцій та призначено новий розгляд у суді першої інстанції в порядку цивільного судочинства.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказує, що службова недбалість належить до злочинів із матеріальним складом, який за ч. 2 ст. 367 КК визнається закінченим із моменту спричинення тяжких наслідків.

Настання тяжких наслідків від службової недбалості є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ч. 2 ст. 367 КК. Відсутність таких наслідків може свідчити про вчинення службовою особою лише дисциплінарного чи адміністративного проступку.

Місцевий суд дійшов суперечливих висновків, оскільки визнав доведеним обвинувачення, пред'явлене особі, й засудив його за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 367 КК, обов'язковою ознакою об'єктивної сторони якого є наявність тяжких наслідків у вигляді спричинення державним інтересам матеріальних збитків в розмірі 992 862 грн, проте, при вирішенні цивільного позову представника потерпілого, одночасно встановив, що діями обвинуваченого не була заподіяна дійсна шкода АТ «Укрпошта», чим фактично поставив під сумнів наявність в діянні особи об'єктивної сторони, як елементу складу вчиненого ним кримінального правопорушення.

Апеляційний суд зосередився виключно на висновках, викладених у вирокі, однак не звернув увагу на очевидні порушення, й, залишаючи апеляційну скаргу представника цивільного позивача без задоволення, проігнорував наведені у ній доводи про те, що настання тяжких наслідків у такому випадку матеріальної шкоди на загальну суму 992 862 грн, є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, за який особу засуджено.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 06.06.2024 у справі № 308/5823/18 (провадження № 51-69км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119653424>

11.3. Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 КК)

11.3.1. Дії начальника територіального управління юстиції Державної виконавчої служби, обізнаного про факт обов'язкового отримання державним виконавцем винагороди, який вирішив отримати від останнього неправомірну вигоду для себе у вигляді половини грошових коштів від загальної суми винагороди і використав службове становище та надані йому повноваження, створивши умови, за яких примусив особу надати йому неправомірну вигоду, містять склад злочину, передбачений ч. 3 ст. 368 КК

Обставини справи: заступник начальника Головного територіального управління юстиції з питань ДВС – начальник управління ДВС Головного територіального управління юстиції у Чернігівській області, як особа, яка займає відповідальне становище, використав службове становище та надані йому повноваження і можливості, керуючись корисливим мотивом, шляхом вимагання одержав від особи, яка перебувала у службовій залежності від нього, неправомірну вигоду в розмірі 35 000 грн.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд, з яким погодився суд апеляційної інстанції, визнав винуватою та засудив особу ч. 3 ст. 368 КК.

У касаційній скарзі захисник стверджує, що суди неправильно розтлумачили ст. 368 КК, їхні висновки ґрунтуються на припущеннях.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС констатує, що у ч. 3 ст. 368 КК передбачена кримінальна відповідальність за вчинення злочину особою, яка займає відповідальне становище.

Службовими особами, які займають відповідальне становище, у статтях 368, 368-5, 369 та 382 цього Кодексу є особи, зазначені у пункті 1 примітки до статті 364 цього Кодексу, посади яких згідно зі ст. 6 ЗУ «Про державну службу» належать до категорії «Б», судді, прокурори, слідчі і дізнавачі, а також інші, крім зазначених у пункті 3 примітки до цієї статті, керівники і заступники керівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх структурних підрозділів та одиниць.

Як установив суд першої інстанції, обвинувачений був заступником начальника Головного територіального управління юстиції з питань ДВС – начальником управління ДВС Головного територіального управління юстиції у Чернігівській області, тобто особою, яка займає відповідальне становище. Обвинувачений використав службове становище та надані йому повноваження і можливості, достовірно знаючи про реєстрацію виконавчого провадження № 56508165, а також про факт обов'язкового отримання державним виконавцем винагороди виконавця за результатами завершення провадження, керуючись корисливим мотивом, вирішив отримати від останньої неправомірну вигоду для себе у вигляді грошових коштів у розмірі 50 % від загальної суми винагороди виконавця, для чого він, усвідомлюючи, що не має права пред'являти державному виконавцеві вимогу щодо передачі йому частини грошових коштів, отриманих нею як винагороду виконавця в результаті фактичного виконання виконавчого документа, створив умови, за яких примусив останню надати йому неправомірну вигоду.

ККС встановив, що свої висновки про доведеність винуватості обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 368 КК, та правильність кваліфікації його дій за даною нормою кримінального закону суд першої інстанції зробив на підставі доказів, досліджених та оцінених у сукупності з дотриманням вимог кримінального процесуального закону, про що у судовому рішенні наведено докладні мотиви.

ККС установив, що вчинення стосовно державного виконавця провокації з боку обвинуваченого спростовується активними діями самого обвинуваченого, які полягали у прояві зацікавленості у питанні отримання державним виконавцем винагороди, неодноразове телефонування їй з різних телефонів та призначення зустрічі для спілкування з даного питання в позаробочий час та не на робочому місці, особисте інформування про погодження ним заяви на отримання державним виконавцем винагороди, неоднозначні натяки та твердження, що такої винагороди могло б не бути.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 04.06.2024 у справі № 740/1179/19 (провадження № 51-5759км21) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119741391>

12. Кримінальні правопорушення проти правосуддя

12.1. Ухилення від покарання, не пов'язаного з позбавленням волі (ст. 389 КК)

12.1.1. Ухилення від позбавлення права займатися певною діяльністю – це невиконання особою, яка засуджена до цього виду покарання, обов'язку утриматись від зайняття цією діяльністю протягом строку, визначеного вироком суду. Воно може мати місце, у тому числі, шляхом подальшого зайняття видом діяльності, яким заборонено займатися

Обставини справи: особа, якій у період перебування на обліку в кримінально-виконавчій інспекції (з 16.03.2011) було роз'яснено порядок та умови відбування покарання у виді позбавлення права керувати транспортними засобами, діючи умисно, з метою ухилення від відбування зазначеного покарання, повідомила завідомо неправдиві відомості про те, що посвідчення про право керувати транспортними засобами нею було втрачено, та 04.03, 01.04, 10.04.2011 керувала транспортними засобами та вчинила адміністративні правопорушення, передбачені ч. 4 ст. 121, ч. 1 ст. 122 КУпАП, про що співробітниками ДАІ було складено відповідні протоколи та повідомлено кримінально-виконавчу інспекцію. Після цього 16.06.2011 в особи було вилучено посвідчення водія, повторно ознайомлено з правилами та умовами відбування покарання у виді позбавлення права керувати транспортними засобами та попереджено про кримінальну відповідальність за ухилення від відбування зазначеного покарання. Попри це, 25.03.2013 стосовно особи було складено адміністративний протокол за ч. 2 ст. 126 КУпАП.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд вироком від 08.09.2008 визнав винуватою та засудив особу за ч. 2 ст. 286 КК.

11.02.2011 місцевий суд звільнив особу умовно – достроково на 1 рік 11 місяців і 04 дні від відбування призначеного основного покарання у виді позбавлення волі із залишенням додаткового покарання у виді позбавлення права керувати транспортними засобами.

14.11.2013, місцевий суд визнав винуватою та засудив особу за ч. 1 ст. 389 КК.

29.04.2014, апеляційний суд залишив без зміни цей вирок.

У касаційній скарзі засуджений стверджує, що його дії неправильно кваліфіковано судом за ч. 1 ст. 389 КК як ухилення від позбавлення права займатися певною діяльністю, оскільки вони не мали постійного щоденного триваючого характеру, строк відбуття покарання за вироком від 08.09.2008 закінчився 15.01.2013, відтак 25.03.2013 він керував транспортним засобом після відбуття покарання.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказує, що посилання засудженого у касаційній скарзі на те, що для кваліфікації дій особи за ст. 389 КК зайняття

забороненим видом діяльності має носити «постійний, щоденний, офіційний» характер, є надуманим.

Ухилення від позбавлення права займатися певною діяльністю – це невиконання особою, яка засуджена до цього виду покарання, обов'язку утриматись від зайняття цією діяльністю протягом строку, визначеного вироком суду. Воно може мати місце у тому числі шляхом подальшого зайняття видом діяльності, яким заборонено займатись, що і було встановлено судами попередніх інстанцій у цьому кримінальному провадженні. До того ж за змістом касаційної скарги засуджений не заперечує фактів допущених ним порушень ПДР під час керування транспортними засобами 04.03, 01.04, 10.04.2011, а також 25.03.2013, як це зазначено у вирoku.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 27.06.2024 у справі № 262/7209/13-к (провадження № 51-3704км18) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120112288>

13. Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення)

13.1. Погроза або насильство щодо начальника (ст. 405 КК)

13.1.1. Дії військовослужбовця, який спочатку погрожував заповіданням тілесних ушкоджень чи побоїв своєму начальникові у зв'язку з виконанням ним обов'язків військової служби, вчинених в умовах особливого періоду, крім воєнного стану, а потім умисно вбив останнього, підлягають кваліфікації за п. 8 ч. 2 ст. 115, ч. 3 ст. 405 КК

Обставини справи: сержант всупереч вимог законодавства, що регламентує порядок проходження військової служби, вчинив погрозу заповідання тілесних ушкоджень чи побоїв начальникові у зв'язку з виконанням ним обов'язків військової служби, вчинене в умовах особливого періоду, крім воєнного стану, а також умисно вбив особу у зв'язку з виконанням цією особою службового обов'язку.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд, з яким погодився суд апеляційної інстанції, визнав винуватою та засудив особу за ч. 3 ст. 405 КК, п. 8 ч. 2 ст. 115 КК.

У касаційній скарзі засуджений стверджує про неправильне застосування закону України про кримінальну відповідальність, невідповідність висновків суду фактичним обставинам кримінального провадження та неповноту судового розгляду.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказує, що суд першої інстанції дійшов до обґрунтованого висновку про доведеність винуватості особи та правильно кваліфікував її дії за ч. 3 ст. 405, п. 8 ч. 2 ст. 115 КК.

Перевіркою матеріалів кримінального провадження встановлено, що в основу вироку були покладені належні та допустимі докази, зокрема: показання свідків, протоколи огляду місця, протоколи слідчих експериментів.

Судом було досліджено висновок судово-медичної експертизи, з якого убачається, що при дослідженні трупа потерпілого було виявлено одне вогнепальне кульове поранення грудної клітки. Дане ушкодження утворилось незадовго до смерті внаслідок пострілу із вогнепальної стрілецької зброї, патрон якої був заряджений оболонковою кулею. Настання смерті потерпілого знаходиться в прямому причинному зв'язку з даним пораненням. Після отримання вказаного поранення смерть потерпілого настала у найближчі хвилини.

Також судом було досліджено інші докази, зокрема: протоколи тимчасового доступу до речей і документів, огляду предметів, витяг з кримінального провадження, лікарське свідоцтво про смерть потерпілого висновки судово-медичного обстеження, судово-психіатричної експертизи, судово-медичних імунологічних експертиз крові та інші.

Дослідивши висновки експертиз, проведених у кримінальному провадженні суд зазначив, що вони не суперечать показанням свідків та навпаки з ними узгоджуються, а також з протоколами слідчих експериментів та з іншими доказами по справі, що свідчить про застосування військовослужбовцем насильства до начальника та умисного вбивства останнього..

Водночас, в суді першої інстанції засуджений вину у вчиненому не визнав. Проаналізувавши показання засудженого (в частині невизнання вини у скоєному) суд дійшов висновку, що вони є непослідовними та суперечливими, оскільки протирічать встановленим фактичним обставинам справи та спростовуються сукупністю досліджених доказів, а тому поставився до них критично.

ККС вважає, що засуджений діяв з прямим умислом, направленим на позбавлення життя потерпілого, оскільки зробивши серію пострілів з автоматичної нарізної зброї в його бік, засуджений свідомо знав про можливість настання суспільно-небезпечних наслідків у вигляді смерті потерпілого та бажав настання цих наслідків.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 11.06.2024 у справі № 225/381/19 (провадження № 51-3238км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119710459>

РОЗДІЛ III. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Засади кримінального провадження

1.1. Мова, якою здійснюється кримінальне провадження (ст. 29 КПК)

1.1.1. У ситуації, коли засуджений заявляє про те, що він не володіє мовою судочинства, суд має належним чином перевірити потреби засудженого

в необхідності залучення перекладача. Кожен випадок відмови в залученні перекладача повинен бути належним чином обґрунтований

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: засуджений звернувся до місцевого суду із заявою про перегляд вироку щодо нього за нововиявленими обставинами. Місцевий суд заяву засудженого залишив без задоволення.

Апеляційний суд залишив без зміни цю ухвалу.

У касаційній скарзі засуджений стверджує, що попри його клопотання судові засідання в судах першої та апеляційної інстанцій проводились українською мовою, якою він не володіє. Також йому не було надано копії судових рішень у перекладі на рідну російську мову, що знизило ефективність його захисту в суді.

Позиція ККС: скасовано рішення судів попередніх інстанцій та призначено новий розгляд у суді першої інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказує, що можливість обвинуваченого в суді спілкуватися рідною мовою, отримувати копії судових рішень у перекладі на рідну мову або іншу, якою він володіє, а також користуватися послугами перекладача є одними зі складових у реалізації ним своїх прав на захист та розгляд справи незалежним і неупередженим судом, гарантованих законом. Проте під час розгляду судом заяви засудженого про перегляд вироку за нововиявленими обставинами цих вимог закону не було дотримано.

Як убачається з матеріалів провадження, засуджені, які обвинувачувались у вчиненні особливо тяжкого злочину, є громадянами рф і до їх арешту в справі проживали на території цієї держави.

Досудове розслідування та судовий розгляд проводилися російською мовою, вирок апеляційного суду у кримінальній справі за обвинуваченням засудженого також виготовлений російською мовою.

Один із засуджених неодноразово подавав до місцевого та апеляційного судів клопотання про забезпечення перекладу судових рішень на російську мову, оскільки не повністю розуміє українську мову. Свої пояснення під час розгляду справи у судах надавав російською мовою.

Разом із тим, ані суд першої інстанції, ані апеляційний суд належним чином не розглянули вказаних клопотань і жодних процесуальних рішень щодо них у справі не прийняли, тобто не забезпечили засудженому, який не володіє українською мовою, можливості реалізувати його право, передбачене п. 18 ч. 3 ст. 42 КПК. Таким чином, під час розгляду справи судами обох інстанцій не було додержано приписів ч. 3 ст. 29 КПК.

У своєму рішенні в справі «Візгірда проти Словенії» ЄСПЛ зробив висновок про те, що мовна допомога російською мовою, яку отримав Візгірда (литовець за національністю), обвинувачений в скоєнні злочину та визнаний винним у Словенії, не дозволила йому брати активну участь в кримінальному процесі, оскільки влада ніколи не перевіряла наскільки добре обвинувачений знає

російську мову, а тому суд не був справедливим у розумінні положень ст. 6 Конвенції.

У своєму рішенні ЄСПЛ наголосив, що «під час встановлення потреби обвинуваченого у перекладі, питання його лінгвістичних навичок є основним... Сам факт базового володіння обвинуваченим мовою провадження або... третьою мовою, на яку здійснювався переклад, не означає, що особа може отримати користь від перекладу на мову, яку вона розуміє досить добре, але не достатньо для того, щоб у повному обсязі реалізувати своє право на захист. Це впливає з вимоги про повідомлення обвинуваченого про те, у чому його звинувачують, мовою «яку він розуміє» та з вимоги про надання допомоги з перекладом в обсязі, який би дозволив обвинуваченому слідкувати за ходом справи проти нього та захищатися».

Постанова колегії суддів судової палати ККС ВС від 06.06.2024 у справі № 522/1604/17 (провадження № 51-2587км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119940968>

2. Суд, сторони та інші учасники кримінального провадження

2.1. Загальні правила участі захисника у кримінальному провадженні (ст. 46 КПК)

2.1.1. Правова допомога двох захисників не вказує на безальтернативну обов'язковість їх одночасної присутності в кожному судовому засіданні у справі, але вказує на необхідність створення судом достатніх умов для можливості реалізації своїх функцій кожним із захисників у міру необхідності забезпечення права обвинуваченого на ефективний правовий захист за обставин конкретного провадження

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд, з яким погодився суд апеляційної інстанції, визнав винуватою та засудив особу за ч. 2 ст. 121 КК.

У касаційній скарзі захисник стверджує про порушення права особи на захист, оскільки апеляційний суд, з урахуванням поданого клопотання захисника про відкладення розгляду провадження, а також заперечення самого обвинуваченого проти слухання справи за відсутності його захисника, дійшов висновку про можливість здійснення судового розгляду без захисника.

Позиція ККС: скасовано ухвалу суду апеляційної інстанції і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС зазначає, що вирішуючи питання про можливість проведення апеляційного розгляду без участі захисника, апеляційний суд своє рішення мотивував тим, що: одночасно брати участь у судовому розгляді можуть не більше п'яти захисників одного обвинуваченого; в судовому засіданні присутній захисник, який подав апеляційну скаргу; суд переглядає кримінальне провадження в межах поданої апеляційної скарги, яку в цьому випадку подав цей захисник; іншим захисником апеляційна скарга

подана не була; справа на розгляді перебуває вже тривалий час; другий захисник був належним чином повідомлений про дату, час та місце апеляційного розгляду, з ним була узгоджена дата розгляду в суді апеляційної інстанції. Однак такий висновок апеляційного суду не ґрунтується на положеннях КПК з огляду на таке.

Як убачається з матеріалів кримінального провадження, на адресу апеляційного суду надійшло клопотання одного з двох захисників про відкладення розгляду цього кримінального провадження, оскільки він був зайнятий в іншому судовому засіданні, а саме брав участь в судовому засіданні. При цьому, захисник вказував, що має намір особисто приймати участь в апеляційному суді та надати додаткові пояснення по суті поданої апеляційної скарги.

Під час вирішення питання про можливість продовження апеляційного розгляду згідно з журналом та технічним записом судового засідання була заслухана думка обвинуваченого, який зазначив, що за відсутності захисника судові засідання не можна проводити.

Положеннями ч. 3 ст. 46 КПК передбачено, що одночасно брати участь у судовому розгляді можуть не більше п'яти захисників одного обвинуваченого.

Згідно з матеріалами кримінального провадження захист інтересів обвинуваченого в суді апеляційної інстанції здійснюють два захисники. Обвинувачений від послуг жодного із захисників не відмовлявся й заперечував щодо розгляду кримінального провадження в апеляційному суді за відсутності захисника.

Таким чином, обвинувачений вбачав, що для ефективного захисту йому необхідно скористатися правовою допомогою обох своїх захисників, що не вказує на безальтернативну обов'язковість їх одночасної присутності у кожному судовому засіданні у справі, але вказує на необхідність створення судом достатніх умов для можливості реалізації своїх функцій кожним із захисників в міру необхідності забезпечення права обвинуваченого на ефективний правовий захист за обставин конкретного провадження.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 03.06.2024 у справі № 317/2508/20 (провадження № 51-6560км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119559933>

3. Докази і доказування

3.1. Докази (ст. 84 КПК)

3.1.1. Електронні (цифрові) докази, до яких належать матеріали фотозйомки, звукозапису, відеозапису та інші носії інформації (у тому числі комп'ютерні дані), що містяться у відкритих (інтернет, різноманітні засоби масової інформації, соціальні мережі) чи закритих мережах (приватні месенджери та телеграм-канали, особисте листування з використанням комп'ютерної техніки і мобільних телефонів, флешнакопичувачі, карти пам'яті тощо), у яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп осіб, зібрані оперативними

підрозділами з дотриманням вимог процесуального законодавства, є основними доказами у кримінальних провадженнях щодо злочинів проти основ національної безпеки України

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд, з яким погодився суд апеляційної інстанції, визнав винуватою та засудив особу за ч. 1 ст. 110 КК, ч. 5 ст. 111¹ КК, ч. 1 ст. 111² КК.

У касаційній скарзі захисник стверджує про недостовірність і недопустимість таких доказів, як скриншоти інтернет-сторінок, відеофайли, завантажені з мережі «Інтернет».

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказує, що громадянку України засуджено за злочини, які віднесені до злочинів проти основ національної безпеки України. Основними доказами в зазначеній категорії кримінальних проваджень є електронні (цифрові) докази, до яких належать: матеріали фотозйомки, звукозапису, відеозапису та інші носії інформації (у тому числі комп'ютерні дані), що містяться у відкритих (інтернет; різноманітні засоби масової інформації; соціальні мережі) чи закритих мережах (приватні месенджери та телеграм-канали; особисте листування з використанням комп'ютерної техніки і мобільних телефонів, флеш-накопичувачі, карти пам'яті тощо). За змістом ст. 99 КПК матеріали, у яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп осіб, зібрані оперативними підрозділами з дотриманням вимог процесуального законодавства, є документами та можуть використовуватися в кримінальному провадженні як докази.

Як убачається з матеріалів кримінального провадження, на виконання відповідних доручень старшого слідчого, наданих у порядку ст. 40 КПК, оперуповноважений співробітник провів огляд інтернет-сторінок, зроблено скриншоти і завантажено відеофайли, які є додатками до протоколів огляду, оформлених, відповідно до вимог КПК.

Місцевий суд, з висновком якого погодився суд апеляційної інстанції, оцінюючи досліджені та перевірені в судовому засіданні докази, визнав їх такими, що перебувають в об'єктивному взаємозв'язку з інкримінованими злочинами, не спростовані в ході судового розгляду, чинним законодавством передбачені як джерела доказування та зібрані з дотриманням процесуальних норм. Сторона захисту хоча й ставила питання про недостовірність таких доказів, однак не заявляла будь-яких клопотань про залучення спеціалістів чи експертів, проведення експертизи, а тому ККС погоджується з висновками, зробленими місцевим судом.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 12.06.2024 у справі № 569/1908/23 (провадження № 51-1430км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119741340>

3.2. Недопустимість доказів, отриманих внаслідок істотного порушення прав та свобод людини (ст. 87 КПК)

3.2.1. Недолучення до матеріалів кримінального провадження відеозапису обшуку не може бути безумовною підставою для визнання протоколу такої слідчої дії та похідних від неї результатів експертиз недопустимими доказами

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: Місцевий суд визнав винуватою та засудив особу за ч. 1 ст. 263 КК, ч. 1 ст. 263¹ КК.

Апеляційний суд залишив без зміни цей вирок.

У касаційній скарзі захисник стверджує, що протокол обшуку є недопустимим доказом, оскільки під час проведення слідчої дії не здійснювалась її аудіо та відеофіксація. Через цю обставину, на переконання сторони захисту, інші похідні докази також є недопустимими.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказує, що мотивуючи своє рішення в цій частині місцевий суд акцентував, що протокол, складений за результатами слідчої дії (обшуку), містить відомості про застосування для фіксування відеокамери «Canon LEGRIA HFR 606» і допитані в ході судового розгляду поняті підтвердили, що усю процедуру вилучення вдома у обвинуваченого вогнепальної зброї та бойових припасів працівники поліції фільмували за допомогою технічного пристрою.

Зважаючи на ці дані, а також на те, що сторона захисту жодним чином не оспорювала результатів слідчої дії (факт вилучення у обвинуваченого предметів, до яких застосовується правовий режим обмеженого обігу), то місцевий суд дійшов переконання, що саме собою не долучення до матеріалів кримінального провадження відеозапису обшуку не може бути безумовною підставою для визнання доказів недопустимими.

З таким висновком погодився й апеляційний суд, який до того ж зазначив, що суд першої інстанції здійснив усі можливі заходи задля встановлення, чи було дотримано встановлену кримінальним процесуальним законом правову процедуру (порядок) проведення слідчої дії (обшуку) та чи було застосовано належні процесуальні гарантії. При цьому апеляційний суд обґрунтовано вказав, що у своїх доводах захисник лише констатує, що в матеріалах кримінального провадження відсутній відеозапис, однак не вказує, як ця обставина вплинула на законність прийнятого рішення.

У той же час, щодо відсутності в матеріалах невід'ємного додатка до протоколу обшуку – відеозапису, тобто порушення вимог ч. 2 ст. 104 КПК, то оцінюючи істотність такого порушення з огляду на положення ст. 87 КПК, суди вмотивовано зазначили, що ця слідча дія була проведена на підставі ухвали слідчого судді, за участю двох понятих, яким було роз'яснено процесуальні права та обов'язки, і котрі під час їх допиту підтвердили достовірність відомостей, відображених у протоколі, і не висловили жодних зауважень стосовно повноти проведених процесуальних дій.

Виходячи із цих даних, суди обґрунтовано дійшли переконання про відсутність підстав для визнання результатів обшуку за місцем проживання особи та похідних від них даних експертиз недопустимими доказами через

не долучення до протоколу обшуку технічного носія із відеозаписом його проведення.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 20.06.2024 у справі № 164/431/20 (провадження № 51-4037км21) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119961109>

3.3. Висновок експерта (ст. 101 КПК)

3.3.1. Висновок експерта не має наперед установленої сили та переваги над іншими джерелами доказів, однак підлягає перевірці й оцінці за внутрішнім переконанням суду, яке має ґрунтуватися на всебічному, повному й об'єктивному розгляді всіх обставин справи в сукупності. Незгода з висновком експерта повинна бути вмотивована відповідним рішенням суду

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд застосував до особи, яка вчинила злочин, передбачений ч. 1 ст. 115 КК, примусові заходи медичного характеру у виді госпіталізації до психіатричного закладу із суворим наглядом.

Апеляційний суд залишив без зміни цю ухвалу.

У касаційній скарзі захисник стверджує, що суд не надав стороні захисту можливості допитати експертів щодо їх висновку, чим позбавив захисника можливості отримати належне обґрунтування для заявлення клопотання про призначення додаткової комісійної судово-медичної експертизи.

Позиція ККС: скасовано ухвалу суду апеляційної інстанції і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказує, що в апеляційних скаргах сторона захисту звертала увагу, на те, що висновок експерта складений не одним спеціалістом, а комісією експертів. Крім того, наголошувала, що на дослідження експертної комісії надавалася та досліджувалася картка стаціонарного хворого, тобто медична документація. Однак апеляційний суд узагалі не перевіряв цей довід та не зазначив у своїй ухвалі мотивованих підстав, на яких вважав його необґрунтованим, не сформулював своїх висновків, а лише продублював вирок у цій частині.

Як визначено п. 1 ч. 2 ст. 332 КПК суд має право своєю ухвалою доручити проведення експертизи експертній установі, експерту або експертам незалежно від наявності клопотання, якщо суду надані кілька висновків експертів, які суперечать один одному, а допит експертів не дав змоги усунути виявлені суперечності.

За клопотанням сторони кримінального провадження, потерпілого або за власною ініціативою суд має право викликати експерта для допиту для роз'яснення висновку (ч. 1 ст. 356 КПК).

Однак під час прослуховування технічних носіїв інформації, на яких зафіксовано судові засідання суду апеляційної інстанції, було встановлено, що

апеляційний суд не вирішив указанного клопотання та не надав жодної оцінки висновку експерта, який подала сторона захисту, що, на думку ККС, є істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону. А мотиви суду апеляційної інстанції щодо незгоди з висновками експертів відповідно є недостатніми для переконливості як підстави, з якої апеляційну скаргу визнано необґрунтованою.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 05.06.2024 у справі № 490/10276/18 (провадження № 51-522км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119653331>

4. Повідомлення

4.1. Поняття повідомлення у кримінальному провадженні (ст. 111 КПК)

4.1.1. Учасники кримінального провадження зобов'язані повідомляти про зміну їхнього місця проживання або електронної адреси сторону обвинувачення і не допускати зловживань шляхом маніпулювання цими даними. Якщо певна адреса, в тому числі електронна, повідомлена учасником стороні обвинувачення для подальшої комунікації, то в разі її зміни такий учасник повинен довести цей факт до відома сторони обвинувачення для забезпечення належної комунікації в межах кримінального провадження.

У разі вчинення стороною захисту дій, які ускладнюють вручення копій обвинувального акта та реєстру матеріалів досудового розслідування до моменту звернення сторони обвинувачення з обвинувальним актом до суду, сторона обвинувачення може здійснити таке вручення вказаних документів обвинуваченим та їхнім захисникам у підготовчому судовому засіданні. У такому разі стороні захисту повинен бути наданий час для належної підготовки для відстоювання своєї правової позиції в суді

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд закрив кримінальне провадження за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 368 КК щодо однієї особи, та за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч. 5 ст. 27 – ч. 1 ст. 368 КК щодо іншої, на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК у зв'язку із тим, що після повідомлення особі про підозру закінчився строк досудового розслідування, визначений ст. 219 КПК.

Апеляційний суд залишив без зміни цю ухвалу.

Позиція ККС: скасовано рішення судів попередніх інстанцій та призначено новий розгляд у суді першої інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС зазначає, що перевіркою матеріалів кримінального провадження встановлено, що стороною обвинувачення вживалися усі можливі заходи, передбачені КПК, щодо виклику обвинувачених та їх захисників для вручення копій обвинувального акта та реєстру матеріалів досудового розслідування.

Апеляційний суд правильно визнав обґрунтованим окрім направлення електронних листів прокурором повістки на електронну адресу обвинуваченому, оскільки вказана електронна адреса була зазначена ним як засіб зв'язку у заяві на ім'я прокурора, а також у його заяві на адресу місцевого суду про проведення підготовчого судового засідання в режимі відеоконференції.

Також на підтвердження направлення викликів стороні захисту прокурором надані поштові конверти, згідно яких на адреси підозрюваного та захисників неодноразово направлялися повістки.

Однак вказані листи були повернуті АТ «Укрпошта» до прокуратури без вручення адресатам у зв'язку із закінченням терміну зберігання.

Щодо інформації учасників про зміну їхнього місця проживання або ж електронної адреси, то суд наголошує, що учасники кримінального провадження зобов'язані повідомляти про ці обставини сторону обвинувачення і не допускати зловживань шляхом маніпулювання цими даними. Кожен учасник провадження повинен діяти сумлінно. Якщо певна адреса, в тому числі електронна адреса, повідомлені учасником стороні обвинувачення для подальшої комунікації, то у разі їх зміни такий учасник повинен довести цей факт до відома сторони обвинувачення для забезпечення належної комунікації в межах кримінального провадження.

ККС наголошує, що у разі вчинення стороною захисту дій, які ускладнюють вручення копій обвинувального акта та реєстру матеріалів досудового розслідування до моменту звернення сторони обвинувачення з обвинувальним актом до суду, сторона обвинувачення може здійснити таке вручення вказаних документів обвинуваченим та їхнім захисникам у підготовчому судовому засіданні. У такому разі стороні захисту повинен бути наданий час для належної підготовки для відстоювання своєї правової позиції у суді.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 18.06.2024 у справі № 183/1682/22 (провадження № 51-1428км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119941030>

4.1.2. При перевірці дотримання стороною обвинувачення порядку повідомлення сторони захисту про завершення досудового розслідування та відкриття матеріалів досудового розслідування шляхом його відправлення через організацію кур'єрського зв'язку судам належить з'ясувати, чи наділена така організація правовим статусом та повноваженнями оператора поштового зв'язку

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд закрив кримінальне провадження за обвинуваченням особи у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 368³ КК, на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК.

Апеляційний суд залишив без зміни ухвалу місцевого суду.

ККС ВС скасував ухвалу апеляційного суду та призначив новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Апеляційний суд залишив без зміни ухвалу місцевого суду.

У касаційній скарзі прокурор стверджує, що судами безпідставно визнано неналежним повідомлення сторони захисту про завершення досудового розслідування через кур'єрську службу «НАУКОВО-ВИРОБНИЧА ФІРМА «ТВІН-ДМ» (далі - «ТВІН-ДМ»), що надає послуги поштового зв'язку.

Позиція ККС: скасовано рішення судів попередніх інстанцій та призначено новий розгляд у суді першої інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС зазначає, що послуги поштового зв'язку надаються на договірній основі згідно з Правилами надання послуг поштового зв'язку, що затверджуються КМУ, та повинні відповідати встановленим нормам якості. У договорі про надання послуг поштового зв'язку, якщо він укладається у письмовій формі, та у квитанції, касовому чеку тощо, якщо договір укладається в усній формі, обов'язково зазначаються найменування оператора та об'єкта поштового зв'язку, які надають послуги, дата та вид послуги, її вартість.

Договір про надання послуги поштового зв'язку вважається укладеним після оплати користувачем вартості цієї послуги, якщо інше не передбачене відповідними договорами.

Відповідно до ст. 8 ЗУ «Про поштовий зв'язок» (в редакції від 16.10.2020) Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку (далі – НКЕК), зокрема, веде єдиний державний реєстр операторів поштового зв'язку.

Суди першої та апеляційної інстанцій в ухвалених рішеннях дійшли висновку, що за даними Єдиного державного реєстру операторів поштового зв'язку, організація кур'єрського зв'язку «ТВІН-ДМ» не зареєстрована відповідно до вимог чинного законодавства та не наділена такими правовим статусом та повноваженнями, а тому не є повноважним оператором з надання послуг поштового зв'язку.

Однак такий висновок є передчасним, судами не перевірено наявність договору про надання послуг поштового зв'язку кур'єрської служби «ТВІН-ДМ», основним видом діяльності якої відповідно до КВЕД-2010 значиться «53.20 Інша поштова та кур'єрська діяльність», а також факту проведення оплати користувачем вартості цієї послуги.

Окрім того, судами не враховано чи на час вчинення прокурором зазначеної процесуальної дії, НКЕК вже було сформовано Єдиний державний реєстр операторів поштового зв'язку, чи проводився облік операторів поштового зв'язку.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 20.06.2024 у справі № 202/6609/21 (провадження № 51-847км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120029807>

5. Процесуальні строки

5.1. Поновлення процесуального строку (ст. 117 КПК)

5.1.1. У випадку, коли слідчий суддя з посиланням на ч. 2 ст. 376 КПК постановив ухвалу та оголосив її резолютивну частину, а повний текст ухвали оголосив в

інший день, строк подачі апеляційної скарги обчислюється з дня оголошення резолютивної частини ухвали. У разі, якщо повний текст було складено пізніше, у випадку необізнаності заінтересованих осіб з мотивами прийнятого слідчим суддею рішення вказане за їх клопотанням може бути визнано поважною причиною пропуску строку апеляційного оскарження та підставою для його поновлення в порядку, передбаченому ч. 1 ст. 117 КПК

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: ухвалою слідчого судді частково задоволено клопотання начальника РУП ГУНП та накладено арешт на врожай та земельні ділянки, які перебувають у власності територіальної громади в особі міської ради та у користуванні ПП «Бурякорадгосп цукрокомбінату імені Халтуріна».

Апеляційний суд відмовив у задоволенні клопотання виконавчого комітету міської ради про поновлення строку на апеляційне оскарження ухвали слідчого судді.

У касаційній скарзі т.в.о. міського голови стверджує, рішення апеляційного суду є безпідставним, так як орган місцевого самоврядування не був обізнаний з мотивами прийнятого слідчим суддею рішення і звернувся до апеляційного суду із незначним пропуском строку.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду та призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вважає, що апеляційний суд без з'ясування всіх обставин передчасно відмовив виконавчому комітету міської ради у поновленні строку на апеляційне оскарження, чим фактично позбавив вказану юридичну особу права на оскарження судового рішення.

Як убачається з матеріалів справи, виконавчий комітет міської ради, не погоджуючись з ухвалою слідчого судді від 07.09.2023, 14.09.2023 подав апеляційну скаргу та клопотання про поновлення строку на апеляційне оскарження, обґрунтоване тим, що 07.09.2023 слідчий суддя оголосив лише резолютивну частину ухвали, а повний текст рішення орган місцевого самоврядування отримав лише 12.09.2023.

Розглянувши вказане клопотання, апеляційний суд не знайшов підстав для поновлення строку на апеляційне оскарження та ухвалою від 02.11.2023 повернув скаржнику апеляційну скаргу, мотивуючи своє рішення тим, що вказана у клопотанні причина пропуску процесуального строку є необґрунтованою.

З матеріалів провадження вбачається, що ухвалу слідчого судді, якою частково задоволено клопотання слідчого про накладення арешту на майно, постановлено за участю власника. Разом з тим слідчий суддя, керуючись положеннями ч. 2 ст. 376 КПК, 07.09.2023 оголосив учасникам процесу лише резолютивну частину ухвали, а її повний текст був оголошений 12.09.2023 без участі сторін.

Вказані обставини та доводи скаржника про необізнаність із мотивами прийнятого рішення залишились без належної уваги суду апеляційної інстанції,

який, окрім цього, прийшов сумнівного висновку про те, що апеляційна скарга була подана зі значним пропуском визначеного законом строку.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 27.06.2024 у справі № 531/2464/23 (провадження № 51-7326км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120112311>

II. ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ

6. Слідчі (розшукові) дії

6.1. Огляд (ст. 237 КПК)

6.1.1. Підставою для проведення огляду місця події слугує інформація про вчинення кримінального правопорушення, зафіксована в певній процесуальній формі. Без наявності такої інформації проведення огляду місця події не допускається та тягне недопустимість доказів, отриманих у результаті проведення такої слідчої дії

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав невинуватою та виправдав особу за ч. 2 ст. 307 КК у зв'язку з недоведеністю вчинення нею інкримінованого кримінального правопорушення.

Апеляційний суд залишив без зміни цей вирок.

У касаційній скарзі прокурор стверджує, що апеляційний суд не звернув увагу на те, що обвинувачений, який у порядку ст. 208 КПК не затримувався, та дійшов помилкового висновку, що замість проведення огляду місця події фактично було проведено обшук особи, внаслідок чого визнав недопустимими протокол огляду місця та всі похідні докази, а також безпідставно визначив, що до внесення відомостей про вчинення кримінального правопорушення до ЄРДР фактично відбулося затримання та особистий обшук особи.

Позиція ККС: залишено без зміни ухвалу апеляційного суду.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказує, що суди дійшли обґрунтованого висновку, що слідчий, всупереч вимогам закону, фактично здійснив особистий обшук обвинуваченого, його одягу та речей, під час якого в останнього було вилучено кристалоподібну речовину та таблетки. Вказане стало підставою для визнання фактичних даних протоколу огляду місця події недопустимими доказами, оскільки вони отримані з істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону, встановлених нормами ч. 4 ст. 208 та ст. 214 КПК.

Як установлено судами, обвинувачений у судовому засіданні пояснив, що працівники поліції його затримали, одягли кайданки. Крім того, вказував, що він впродовж певного часу залишався поруч з працівниками поліції і не міг вільно пересуватись через необхідність підкоритись наказам працівникам поліції.

Також безпосередньо допитана судом свідок зазначила, що працівники поліції на місці події провели обшук обвинуваченого, «наділи на його руки кайданки».

Крім того, в ході проведення огляду місця події слідчий, зокрема, з'ясував у обвинуваченого чи має він зауваження до співробітників поліції саме з приводу його затримання, що також підтверджується відповідним відеозаписом.

Крім цього, з рапорту складеного оперуповноваженим, убачається, що співробітниками поліції було виявлено обвинуваченого. Після того, як представники правоохоронного органу представились та показали свої посвідчення, обвинувачений почав нервувати та намагався втекти, через що до останнього були застосовані кайданки. Надалі слідчий за участю двох понятих вилучив у особи поліетиленові згортки з кристалоподібною речовиною.

Проведення обшуку особи під час проведення огляду місця події не передбачено і регулюється іншими нормами кримінального процесуального закону. Обшук особи фактично не є окремою слідчою дією, а поглинається такою дією, як затримання чи обшук житла (уповноважена службова особа, слідчий, прокурор може здійснити обшук затриманої особи з дотриманням правил, передбачених ч. 7 ст. 223 і ст. 236 КПК (ч. 3 ст. 208 КПК). За рішенням слідчого чи прокурора може бути проведено обшук осіб, які перебувають в житлі чи іншому володінні, якщо є достатні підстави вважати, що вони переховують при собі предмети або документи, які мають значення для кримінального провадження (ч. 5 ст. 236 КПК).

У матеріалах кримінального провадження відсутні будь-які дані, які б стали підставою для проведення огляду місця події. Натомість відомості про вчинення кримінального правопорушення були внесені до ЄРДР лише після проведення огляду місця події та на підставі даних, отриманих в результаті проведення такого огляду. Зважаючи на наведене, суд першої інстанції прийшов до висновку, що протокол огляду місця події від 07.05.2019, в якому відображено вилучення у обвинуваченого наркотичних засобів і є у цьому кримінальному провадженні ключовим доказом, здобутий з порушенням закону.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 03.06.2024 у справі № 759/5346/20 (провадження № 51-202км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119653307>

6.1.2. Проведення огляду щитової обліку постачання води, яка знаходиться у під'їзді будинку, можливе без дозволу слідчого судді, оскільки таке приміщення є загальнодоступним місцем, а не власністю чи іншим володінням особи в розумінні статей 233, 237 КПК

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд, з яким погодився суд апеляційної інстанції, визнав невинуватою та виправдав особу за ч. 3 ст. 309 КК, у зв'язку з недоведеністю у її діях складу кримінального правопорушення.

У касаційній скарзі прокурор стверджує, що щитова обліку постачання води, яка знаходиться у під'їзді будинку біля квартири обвинуваченого, не є житлом та не перебуває у постійному чи тимчасовому володінні особи у розумінні ч. 2 ст. 233 КПК.

Позиція ККС: скасовано ухвалу суду апеляційної інстанції і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС зазначає, що суд першої інстанції у вирoku послався на те, що виявлення та вилучення в обвинуваченого наркотичних засобів відбулося із порушення кримінального процесуального законодавства.

Так, ухвалою слідчого судді органам досудового розслідування було надано дозвіл на обшук квартири обвинуваченого, який було проведено та складено відповідний протокол. Вилучення наркотичних засобів з щитової обліку постачання води відбулося в ході іншої слідчої дії – огляду місця події, про що було складено інший протокол.

Разом із тим, прокурор в апеляційній скарзі наголошував, що висновок суду першої інстанції про те, що щитова обліку постачання води є власністю особи та її огляд потребує відповідного дозволу слідчого судді, є помилковим. Прокурор вважав зазначену слідчу дію – огляд місця події – правомірною, адже проникнення до житла чи іншого домоволодіння не відбувалось. Оскільки щитова є місцем загальнодоступним, то її огляд не потребує дозволу слідчого судді. Проте апеляційний суд підтримав позицію суду першої інстанції про визнання недопустимими доказів, отриманих у результаті цієї процесуальної дії, не обґрунтувавши належним чином свої висновки.

З таким висновком суду апеляційної інстанції ККС не погоджується та вказує, що щитова обліку постачання води, яка знаходиться у під'їзді будинку, не є власністю чи іншим володінням особи в розумінні статей 233, 237 КПК.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 20.06.2024 у справі № 501/1418/17 (провадження № 51-714км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120029771>

6.2. Підстави проведення експертизи (ст. 242 КПК)

6.2.1. Доцільність проведення дактилоскопічної експертизи для вирішення питання про наявність чи відсутність слідів папілярних візерунків та їх ідентифікацію залежить від чинників, зумовлених обставинами справи і тактикою розслідування, та охоплюється свободою розсуду слідчого, прокурора в межах їхніх процесуальних повноважень

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд, з яким погодився суд апеляційної інстанції, визнав винуватою та засудив особу за ч. 2 ст. 307 КК.

У касаційній скарзі засуджений стверджує, що належність йому вилученого під час обшуку за місцем його проживання наркотичного засобу не доведено з урахуванням того, що у зазначеному місці він проживав не сам, доступ сторонніх осіб до місця виявлення канабісу був вільним, у тому числі під час проведення обшуку, а судових дактилоскопічних експертиз для вирішення питання про наявність на пакетах із наркотичним засобом слідів папілярних візерунків засудженого у справі не проводилося.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС зазначає, що як встановлено у справі, засуджений на час викриття його у злочинній діяльності проживав удвох з матір'ю, причетності якої до злочинів у сфері незаконного обігу наркотичних засобів правоохоронні органи не встановили. З огляду на зазначені обставини у своїй сукупності і взаємозв'язку суди визнали доведеним поза розумним сумнівом те, що наркотичний засіб помістив у шафу літньої кухні та зберігав там саме засуджений.

Законності й обґрунтованості таких висновків не спростовує непроведення у справі судової дактилоскопічної експертизи для вирішення питання про наявність чи відсутність на пакетах з вилученою речовиною слідів папілярних візерунків та їх ідентифікацію, на що захисник посилається в обґрунтування своїх касаційних вимог. Виконання згаданого експертного дослідження з огляду на положення ч. 2 ст. 242 КПК не було обов'язковим. Проведення чи непроведення відповідної експертизи охоплювалося свободою розсуду слідчого, прокурора у межах їх процесуальних повноважень, визначених статтями 36, 40 КПК, залежно від необхідності, доцільності й інших чинників, зумовлених обставинами справи і тактикою розслідування. Отже, непроведення перевірки належності канабісу засудженому експертним шляхом не свідчить про порушення вимог кримінального процесуального закону і не ставить під сумнів винуватість засудженого у незаконному придбанні і зберіганні наркотичного засобу з метою збуту.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 06.06.2024 у справі № 489/2769/22 (провадження № 51-289км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119681238>

7. Закінчення досудового розслідування

7.1. Відкриття матеріалів іншій стороні (ст. 290 КПК)

7.1.1. Якщо апеляційний суд не вбачав підстав для зняття грифу «таємно» з ухвал слідчого судді, які стали підставою для проведення НСРД, у зв'язку з чим ці процесуальні документи не надавалися ні стороні обвинувачення, ні на запит суду першої інстанції, оскільки цих матеріалів у сторони обвинувачення не було і не могло бути в розпорядженні, то зазначене виключає можливість виконання стороною обвинувачення вимог ст. 290 КПК і застосування санкції, передбаченої ч. 12 цієї статті

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватою та засудив одну особу за ч. 3 ст. 27 КК – ч. 3 ст. 368 КК, на підставі ст. 54 КК позбавив 8 рангу 4 категорії державного службовця. Іншу особу визнав винуватою та засудив за ч. 3 ст. 368 КК, на підставі ст. 54 КК позбавив 10 рангу 5 категорії державного службовця.

Апеляційний суд скасував цей вирок. Закрив кримінальне провадження стосовно обвинувачених на підставі п. 3 ч. 1 ст. 284 КПК у зв'язку з тим, що не встановлено достатніх доказів для доведення їх винуватості в суді і вичерпані можливості їх отримання.

ККС ВС скасував ухвалу апеляційного суду та призначив новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Апеляційний суд скасував вирок суду першої інстанції. Закрив кримінальне провадження стосовно обвинувачених на підставі п. 3 ч. 1 ст. 284 КПК у зв'язку з тим, що не встановлено достатніх доказів для доведення їх винуватості в суді і вичерпані можливості їх отримання.

У касаційній скарзі прокурор стверджує, що ухвали слідчого судді про надання дозволу на проведення НСРД було розсекречено та відкрито сторонам під час розгляду провадження в суді першої інстанції, проте суд апеляційної інстанції безпідставно визнав недопустимими доказами усі відомості, що містяться у протоколах про проведення НСРД.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду та призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказує, що апеляційний суд, скасовуючи обвинувальний вирок суду першої інстанції стосовно обвинувачених, визнав недопустимими доказами дані протоколів про проведення НСРД, отриманих на підставі ухвали слідчого судді апеляційного суду; постанову прокурора про проведення контролю за вчиненням злочину; протокол про результати контролю за вчиненням злочину; протоколи ідентифікації грошових коштів; висновок криміналістичної експертизи речовин хімічних виробництв та спеціальних хімічних речовин.

Підставою для визнання цих доказів недопустимими було невідкриття стороні захисту ухвал слідчого судді про надання дозволу на проведення НСРД.

Водночас в постанові було акцентовано на те, що ухвали слідчого судді апеляційного суду про надання дозволу на проведення НСРД були відкриті стороні захисту безпосередньо в ході судового розгляду, проте під час розгляду провадження суд апеляційної інстанції не з'ясував причин, які перешкодили прокурору відкрити ухвали слідчого судді апеляційного суду стороні захисту на більш ранній стадії.

Як убачається з матеріалів провадження, після завершення досудового розслідування стороні захисту в порядку ст. 290 КПК було відкрито всі матеріали, які на той час перебували у розпорядженні сторони обвинувачення, в тому числі розсекречені протоколи про результати здійснення НСРД, однак у них були відсутні ухвали слідчих суддів апеляційного суду, які стали правовими підставами проведення НСРД.

Прокурор у судовому засіданні стверджував, що вживав заходів щодо своєчасного розсекречення ухвал, проте грифу секретності з них знято не було.

Як видно з вироку, в ході судового розгляду прокурор надав суду дві ухвали про надання дозволу на проведення НСРД, які розсекречено у встановленому порядку режимно-секретним органом Управління НП. Ці ухвали було відкрито стороні захисту безпосередньо в судовому засіданні; учасникам судового розгляду надано достатньо часу на ознайомлення, можливість фотокопіювання, тобто стороні захисту у змагальному процесі була забезпечена

можливість довести перед судом свої аргументи щодо допустимості доказів. Відтак суд першої інстанції вважав виконаними в цій частині вимоги ст. 290 КПК щодо відкриття прокурором стороні захисту додаткових документів, отриманих під час судового розгляду.

Тому апеляційний суд мав оцінити докази, отримані в результаті НСРД, на які ухвалами надано дозвіл, із перевіркою процесуальних підстав для проведення НСРД, а не визнавати автоматично ці докази недопустимими.

Що стосується ухвал, які так і не було відкрито стороні захисту, то на запити суду першої інстанції апеляційний суд надав відповіді. За змістом цих відповідей слідчим суддею апеляційного суду вказані ухвали було постановлено, проте скерування копій таких процесуальних документів чинним законодавством не передбачено, оскільки вони містять інформацію з грифом секретності.

Суд першої інстанції у вирoku зазначив, що з огляду на режим секретності та особливості розсекречення процесуальних документів, що стосуються проведення НСРД, а також на позицію апеляційного суду щодо надання таких документів, орган досудового розслідування об'єктивно був позбавлений можливості долучити до справи такі процесуальні документи, отже порушення вимог ст. 290 КПК з боку сторони обвинувачення не вбачається.

Водночас апеляційний суд під час нового розгляду не досліджуючи відкинув докази, отримані в результаті НСРД, на які ухвалами надано дозвіл.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 20.06.2024 у справі № 461/14845/14-к (провадження № 51-173км20) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120029773>

III. СУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ У ПЕРШІЙ ІНСТАНЦІЇ

8. Підготовче провадження

8.1. Вирішення питань, пов'язаних з підготовкою до судового розгляду (ст. 315 КПК)

8.1.1. Роз'яснення особі її права на розгляд кримінального провадження колегіальним складом суду є додатковою гарантією неупередженого, справедливого судового розгляду та невіддільною складовою права на захист. Недотримання зазначених вимог закону є істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд, з яким погодився суд апеляційної інстанції, визнав винуватою та засудив особу за ч. 1 ст. 115 КК.

У касаційній скарзі захисник стверджує, що розгляд у суді першої інстанції проведено незаконним складом суду, враховуючи, що у порушення вимог ч. 4 ст. 315 КПК особі не було роз'яснено її право на розгляд кримінального провадження за вчинення особливо тяжкого злочину колегіально у складі трьох суддів.

Позиція ККС: скасовано рішення судів попередніх інстанцій та призначено новий розгляд у суді першої інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: за результатами перевірки матеріалів кримінального провадження, а саме звукозапису судового засідання, ККС встановив, що під час підготовчого судового засідання суд першої інстанції не виконав імперативної вимоги, визначеної у ч. 4 ст. 315 КПК, та не роз'яснив обвинуваченій її право на розгляд провадження колегіальним складом суду. Право на колегіальний розгляд кримінального провадження не було роз'яснене обвинуваченій аж до завершення судового розгляду та постановлення обвинувального вироку.

Не погодившись із вироком суду першої інстанції, сторона захисту оскаржила його в апеляційному порядку. При цьому в апеляційній скарзі захисник наголошував на порушенні права особи на захист через не роз'яснення їй права на здійснення розгляду кримінального провадження у складі трьох професійних суддів.

Апеляційний суд дійшов висновку, що розгляд справи проведено у присутності захисника, судом надавалась можливість учасникам кримінального провадження заявляти клопотання, проте сторона захисту відповідним правом не скористалася, та такого клопотання не заявляла.

Крім того, апеляційний суд в ухвалі констатував, що захисник у апеляційній скарзі не ставив питання про призначення нового розгляду у суді першої інстанції, а тому така обставина не є безумовною підставою для скасування вироку суду.

ККС вказав, що внаслідок не роз'яснення обвинуваченій її права на здійснення розгляду кримінального провадження колегіальним складом суду, було істотно порушено вимоги кримінального процесуального закону.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 05.06.2024 у справі № 541/1717/23 (провадження № 51-747км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119560050>

9. Судовий розгляд

9.1. Визначення обсягу доказів, що підлягають дослідженню, та порядку їх дослідження (ст. 349 КПК)

9.1.1. Якщо суд у порядку ч. 3 ст. 349 КПК обмежився лише допитом обвинуваченого, то будь-яких спрощень, поверховості в такому допиті, нез'ясування істотних фактичних обставин не допускається. Особливе значення має якість цього допиту, підтвердження фактичних обставин обвинуваченим, відсутність будь-яких сумнівів, що він визнає всі фактичні обставини, які мають значення для висновку про винуватість особи та правильність кваліфікації його дій

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд, з яким погодився суд апеляційної інстанції, визнав винуватим та засудив особу за ч. 4 ст. 405 КК, ч. 5 ст. 407 КК.

У касаційній скарзі захисник стверджує, що суд першої інстанції порушив вимоги ч. 3 ст. 349 КПК, оскільки не з'ясував правильності розуміння обвинуваченим змісту обставин і того, чи немає сумніву в добровільності його позиції, крім того, у частині обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення за ч. 4 ст. 405 КК, попри формальне визнання засудженим вини, він по суті заперечував фактичні обставини вчиненого.

Позиція ККС: скасовано рішення судів попередніх інстанцій та призначено новий розгляд у суді першої інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказує, що суд першої інстанції під час розгляду кримінального провадження та ухвалення вироку щодо засудженого не дотримався вимог ч. 3 ст. 349 КПК, з огляду на таке.

Відповідно до технічного запису судового засідання, суд, з'ясувавши позицію учасників щодо обсягу та порядку дослідження доказів, ухвалив рішення про їх дослідження в порядку ч. 3 ст. 349 КПК і перейшов до допиту обвинуваченого.

Оскільки суд прийняв рішення обмежитися лише допитом обвинуваченого, особливе значення має якість цього допиту, підтвердження фактичних обставин обвинуваченим, відсутність будь-яких сумнівів, що він визнає всі фактичні обставини, які мають значення для висновку про винуватість особи та правильність кваліфікації його дій. При цьому, будь-яких спрощень, поверховості в допиті, не з'ясування істотних фактичних обставин не опускається.

Проте, відповідно до вказаного звукозапису судового засідання, засуджений стосовно трьох епізодів інкримінованого кримінального правопорушення, передбаченого ч. 5 ст. 407 КК, був допитаний вкрай поверхово, а в частині обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 4 ст. 405 КК, не підтвердив усіх обставин, зазначених в обвинувальному акті.

Так, щодо епізоду конфлікту з потерпілим (ч. 4 ст. 405 КК), пояснив, що з останнім відносини не склалися. Коли обвинувачений прибув до військової частини, потерпілий ніс службу як черговий по військовому містечку. Побачивши засудженого, потерпілий розпочав конфлікт, став його ображати, потім різко піднявся та пішов на нього. Після таких дій потерпілого засуджений витягнув руку в сторону потерпілого з метою захисту, але одразу був повалений трьома військовослужбовцями. Видимих ушкоджень на потерпілому не бачив, за винятком того, що з носа була трохи кров. Після розмови між ними обвинувачений вважав, що інцидент вичерпано.

З наведеного вбачається, що засуджений хоч і визнав у судовому засіданні свою вину у вчиненні інкримінованих йому кримінальних правопорушень, однак не в повному обсязі підтвердив фактичні обставини справи та заперечив, у тому числі наявність умислу на заподіяння тілесних ушкоджень потерпілому.

За таких обставин суду першої інстанції необхідно було повернутися до обговорення питання про визначення обсягу доказів та встановлення порядку їх дослідження, оскільки наявність зазначених вище суперечностей свідчить про те, що обвинувачений фактично оспорував обставини вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 4 ст. 405 КК, і суд мав розглянути кримінальне провадження в загальному порядку, а не застосовувати процедуру, що визначена ч. 3 ст. 349 КПК.

ККС зауважує, що обов'язковими передумовами можливості розгляду провадження в порядку ч. 3 ст. 349 КПК є: повне визнання вини обвинуваченим, не заперечення фактичних обставин кримінального провадження, кваліфікації дій, правильне розуміння та усвідомлення змісту обставин злочину, в якому обвинувачується особа, правові наслідки розгляду за спрощеною процедурою, а також відсутність сумнівів у добровільності позиції щодо усвідомлення обвинуваченим цих обставин.

За відсутності факту з'ясування усіх обставин вчинення кримінального правопорушення, його об'єктивних та суб'єктивних ознак, суд першої інстанції був позбавлений можливості зробити висновки про те, що обвинувачений у повній мірі визнав свою вину у його вчиненні, тобто не заперечував фактичних обставин кримінального провадження у цій частині. Вказані порушення не були усунуті в процесі перегляду вироку місцевого суду в порядку апеляційної процедури.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 10.06.2024 у справі № 331/2750/23 (провадження № 51-4727км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119741328>

9.2. Допит свідка (ст. 352 КПК)

9.2.1. Застосування спеціальних технічних засобів, за допомогою яких змінювався голос свідка, а сам він знаходився поза візуальним спостереженням засудженого під час допиту легендарованої особи в режимі відеоконференції не змінює безпосереднього характеру сприйняття показань свідка судом та іншими учасниками процесу і не звужує змісту й обсягу обставин, які сторона захисту в межах змагальної процедури може з'ясувати шляхом його допиту, за винятком питань, пов'язаних з ідентифікацією особи

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд, з яким погодився суд апеляційної інстанції, визнав винуватою та засудив особу за ч. 2 ст. 307 КК.

У касаційній скарзі захисник стверджує про безпідставне застосування під час допиту судом свідка технічних засобів, спрямованих на унеможливлення його ідентифікації, і ненадання стороні захисту доступу до інформації про справжні анкетні дані легендарованої особи.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказує, що свідок, щодо якого відповідно до статей 2, 7, 15 ЗУ «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь

у кримінальному судочинстві» № 3782-XII застосовувалися заходи безпеки, допитувався судом на підставі ухвали.

Як видно з матеріалів кримінального провадження і технічного запису судового процесу, порядок допиту судом легендарної особи відрізнявся від допиту свідка у звичайному режимі лише застосуванням спеціальних технічних засобів, за допомогою яких змінювався голос свідка, а сам він знаходився поза візуальним спостереженням засудженого та інших учасників провадження. Питання доцільності такої процедури з огляду на твердження засудженого у судовому засіданні про те, що він добре знайомий із закупником та одразу ідентифікував його, не впливає на законність і обґрунтованість судових рішень. Адже застосування зазначених вище технічних засобів під час допиту легендарної особи у режимі відеоконференції не змінює безпосереднього характеру сприйняття показань свідка судом та іншими учасниками процесу і не звужує змісту й обсягу обставин, які сторона захисту у межах змагальної процедури може з'ясувати шляхом його допиту, за винятком питань, пов'язаних з ідентифікацією особи.

У судовому засіданні засуджений та його захисник брали активну участь у перехресному допиті свідка, ставлячи йому численні запитання й отримуючи відповіді. Отже, процедура допиту цього свідка судом не призвела до будь-яких обмежень сторони захисту у реалізації своїх процесуальних прав, у тому числі гарантованого підпунктом d) п. 3 ст. 6 Конвенції права обвинуваченого допитувати свідків обвинувачення.

Оскільки щодо свідка застосовувалися заходи безпеки у виді заміни прізвища, імені та по батькові у процесуальних документах, то долучення до справи і відкриття учасникам процесу матеріалів, що дозволяють ідентифікувати легендарну особу, згідно зі ст. 15 ЗУ № 3782-XII було неприпустимим. Розголошення відомостей про осіб, узятих під захист, відповідно до ст. 25 згаданого нормативно-правового акта тягне передбачену законом відповідальність.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 06.06.2024 у справі № 489/2769/22 (провадження № 51-289км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119681238>

IV. СУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ З ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ

10. Провадження в суді апеляційної інстанції

10.1. Повноваження суду апеляційної інстанції за наслідками розгляду апеляційної скарги (ст. 407 КПК)

10.1.1. Постановлення апеляційним судом одночасно двох окремих процесуальних рішень за результатами розгляду кримінального провадження, якими двічі частково задоволено апеляційну скаргу одного і того ж учасника кримінального провадження, суперечить положенням ч. 1 ст. 407 КПК

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватою та засудив особу за ч. 1 ст. 126 КК, ч. 1 ст. 162 КК.

Апеляційний суд частково задовольнив апеляційну скаргу захисника в інтересах обвинуваченого і скасував цей вирок в частині засудження особи за ч. 1 ст. 162 КК, і закриття кримінальне провадження на підставі п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК, ст. 417 КПК у зв'язку з відмовою потерпілого від обвинувачення у вказаному кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення.

Іншою ухвалою апеляційний суд частково задовольнив апеляційну скаргу захисника в інтересах обвинуваченого та змінив вирок місцевого суду в частині засудження особи за ч. 1 ст. 126 КК.

У касаційній скарзі прокурор стверджує, що судом апеляційної інстанції порушено вимоги ст. 407 КПК, оскільки за результатом апеляційного розгляду за апеляційною скаргою захисника було постановлено дві ухвали.

Позиція ККС: скасовано ухвали суду апеляційної інстанції і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказав, що суд апеляційної інстанції скасовуючи вирок суду в частині засудження особи за ч. 1 ст. 162 КК, а кримінальне провадження на підставі п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК, ст. 417 КПК закриваючи, в резолютивній частині ухвали вказав, що цим рішенням він частково задовольнив апеляційну скаргу захисника обвинуваченого.

Однак, таке рішення не відповідає матеріалам провадження, оскільки процесуальною підставою розгляду питання про закриття кримінального провадження за п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК слугувала не апеляційна скарга захисника, а заява потерпілого про відмову від обвинувачення.

Водночас, апеляційний суд в ухвалі зазначив, що обвинувачення за вчинення особою кримінального проступку за ч. 1 ст. 126 КК не підлягає закриттю, оскільки по вказаному епізоду потерпілою є та ж сама особа, яка заявила про закриття кримінального провадження з цієї підстави не подавала.

Зазначене порушення призвело до того, що апеляційний суд двома окремими рішеннями двічі частково задовольнив апеляційну скаргу одного і того ж учасника кримінального провадження, що суперечить положенням ч. 1 ст. 407 КПК.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 05.06.2024 у справі № 722/276/23 (провадження № 51-695км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119560292>

11. Провадження за нововиявленими або виключними обставинами

11.1. Підстави для здійснення кримінального провадження за нововиявленими або виключними обставинами (ст. 459 КПК)

11.1.1. Офіційне тлумачення норм Конституції України та практика Верховного Суду не є ані виключними, ані нововиявленими обставинами в розумінні змісту частин 2, 3 ст. 459 КПК.

Нормами КПК, які регулюють порядок здійснення провадження за виключними обставинами, не передбачено обов'язкової участі засудженого та захисника в судовому засіданні у тому разі, якщо суддя дійде висновку про відсутність підстав для відкриття провадження

Обставини справи: апеляційний суд визнав винуватою та засудив особу за пунктами 1, 2, 6, 12, ч. 2 ст. 115, ч. 4 ст. 187, ст. 304 КК 1960 року.

ВСУ залишив без зміни цей вирок.

Засуджений подав заяву про перегляд вказаних судових рішень за виключними обставинами.

Місцевий суд повернув вказану заяву скаржнику разом з усіма доданими до неї матеріалами.

Апеляційний суд залишив без зміни цю ухвалу.

ККС скасував рішення судів попередніх інстанцій та призначив новий розгляд у суді першої інстанції.

Місцевий суд відмовив у відкритті провадження місцевий суд відмовив у відкритті провадження за заявою засудженого про перегляд за виключними обставинами вироку апеляційного суду та ухвали ВСУ.

Апеляційний суд залишив без зміни цю ухвалу.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС зазначає, що суд першої інстанції обґрунтовано відмовив у відкритті провадження, оскільки зазначені засудженим обставини не належать до визначеного законом предмета перегляду судових рішень згідно з главою 34 КПК, тому що офіційне тлумачення норм Конституції України та практика ВС не є ані виключними, ані нововиявленими обставинами у розумінні змісту частин 2, 3 ст. 459 КПК.

Суд апеляційної інстанції також зауважив, що вказаний перелік таких обставин є вичерпним та погодився з постановленням судом першої інстанції рішення саме про відмову у відкритті провадження.

Водночас апеляційний суд вказав, що нормами КПК, які регулюють порядок здійснення провадження за виключними обставинами, не передбачено обов'язкової участі засудженого та захисника в судовому засіданні в тому разі, якщо суддя дійде висновку про відсутність підстав для відкриття провадження.

З огляду на вказане ухвала суду першої інстанції відповідає вимогам ст. 370 КПК, а переконливих аргументів на спростування висновків місцевого суду в апеляційній скарзі засудженого не наведено, у зв'язку з чим апеляційний суд дійшов висновку про відсутність обґрунтованих підстав для задоволення викладених в апеляційній скарзі вимог.

З такими висновками судів попередніх інстанцій погоджується і ККС.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 06.06.2024 у справі № 937/8891/19 (провадження № 51-2450км20) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119653461>

Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду (актуальна практика). Рішення, внесені до ЄДРСР, за червень 2024 року / Упоряд.: управління аналітичної та правової роботи Касаційного кримінального суду департаменту аналітичної та правової роботи; голова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду О. П. Марчук. Київ, 2024. – 62 с.

Застереження: видання містить короткий огляд судових рішень Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду. У кожному з рішень викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 @supremecourt_ua